

UNIVERZITA KOMENSKÉHO
RÍMSKOKATOLÍCKA CYRILOMETODSKÁ
BOHOSLOVECKÁ FAKULTA BRATISLAVA

Ľudskosť a povolanie
(Ľudská zrelosť vo vzťahu k povolaniu)

Diplomová práca Tomáša Brezániho, CM

Bratislava
2006

UNIVERZITA KOMENSKÉHO
RÍMSKOKATOLÍCKA CYRILOMETODSKÁ
BOHOSLOVECKÁ FAKULTA BRATISLAVA

Ľudskosť a povolanie
(Ľudská zrelosť vo vzťahu k povolaniu)

Diplomová práca Tomáša Brezáního, CM

pod vedením

prof. MUDr. Karola Bošmanského, DrSc., SVD

Bratislava

2006

ČESTNÉ PREHLÁSENIE

Podpísaný **Tomáš Brezáni, CM**

narodený dňa 08.05.1980 v Bratislave

týmto čestne prehlasujem,

že som diplomovú prácu s názvom:

Ľudskosť a povolanie

(Ľudská zrelosť vo vzťahu k povolaniu)

vypracoval sám,

a že literatúru, ktorú som pri jej tvorbe použil,

som uviedol v bibliografii tejto práce.

V Bratislave dňa 25.03.2006

Podpis

Zo srdca **d' a k u j e m**

školiťovi **prof. MUDr. Karolovi Bošmanskému, DrSc., SVD**

za venovaný čas a za cenné rady,

ktoré mi poskytol pri písaní predkladanej diplomovej práce.

Nech dobrý Boh štedro odmení jeho ochotu a nech požehná jeho prácu.

Obsah

OBSAH	5
POUŽITÉ SKRATKY	7
ÚVOD	8
1 ĽUDSKOSŤ	10
1.1 CITOVÁ ZRELOSŤ - DIALOGICKÝ VZŤAH MEDZI „JA- TY“	12
1.2 DOZRIEVANIE V ĽUDSKOSTI.....	14
1.3 ĽUDSKÁ ZRELOSŤ	16
1.3.1 Túžba potvrdiť samého seba	18
1.3.2 Túžba po prijatí, pochopení a po láske	19
1.3.3 Túžba vlastniť pravdu o človekovi a o veciach	19
1.3.4 Túžba vytvoriť zo seba harmonickú, vyrovnanú a bezúhonnú osobnosť	19
2 NÁBOŽNOSŤ – UKAZOVATEĽ ĽUDSKEJ A CITOVEJ ZRELOSTI	21
2.1 FORMY ZRELEJ NÁBOŽNOSTI.....	22
2.1.1 Mystická nábožnosť pochádzajúca zo zjednotenia s Bohom	22
2.1.2 Asketická nábožnosť pochádzajúca z usilovnosti	23
2.2 FORMY NEZRELEJ NÁBOŽNOSTI	24
2.2.1 Posvätná alebo sentimentálna nábožnosť	25
2.2.2 Doktrinárska nábožnosť.....	25
2.2.3 Moralistická nábožnosť.....	26
2.2.4 Ozdobná alebo liturgická nábožnosť	26
2.2.5 Inštitucionalistická nábožnosť.....	27
2.2.6 Aktivistická nábožnosť	27
2.2.7 Divotvorná nábožnosť.....	27
2.3 FORMY PATOLOGICKEJ NÁBOŽNOSTI	28
2.3.1 Úzkostlivá nábožnosť	28
2.3.2 Hysterická nábožnosť.....	30
2.3.3 Schizofrénna nábožnosť	31
2.4 NÁBOŽNOSŤ PODOPRETÁ ZRELOU CITOVOŠŤOU.....	32
2.4.1 Stávať sa pozorným k druhému	32
2.4.2 Komunikovať s druhým	32
2.4.3 Rešpektovať autonómiu druhého.....	33

2.4.4 Vyjadriť ozajstnú lásku	34
2.4.5 Nechať sa milovať	34
3 POVOLANIE	36
3.1 ORIGINALITA POVOLANIA	37
3.2 PREDPOKLADY POVOLANIA	38
3.2.1 Dôvera.....	39
3.2.2 Sloboda	41
3.3 VOEBA POVOLANIA.....	41
4 SV. VINCENT DE PAUL – FORMÁTOR KLÉRU.....	44
ZÁVER.....	51
BIBLIOGRAFIA	53
PRAMENE:	53
LITERATÚRA:.....	53

Použité skratky

atd'. –	a tak ďalej
CLV –	Centro Liturgico Vincenziano
CM –	Congregatio Missionis – Misijná spoločnosť sv. Vincenta de Paul
EDB –	Edizioni Dehoniane Bologna
Gn –	kniha Genezis
GS –	Gaudium et spes
In. –	v
kol. –	kolektív
1 Kor –	Prvý list Korint'anom
OT –	Optatam totius
PC –	Perfectae caritatis
PDV –	Pastores dabo vobis – posynodálna apoštolská exhortácia Jána Pavla II.
PO –	Presbyterorum ordinis
Porov. –	porovnaj
resp. –	respektíve
s. –	strana
SPN –	Slovenské pedagogické nakladateľstvo
SSV –	Spolok svätého Vojtecha
sv. –	svätý
SV M –	konferencie sv. Vincenta de Paul misionárom
tzv. –	takzvaný

Úvod

Už počas prvých rokov štúdia na vysokej škole sa vo mne vynárala otázka: „Aký je základ, na ktorom má stáť každé jedno povolanie? Prečo často tí, ktorí dosahovali v škole tie najlepšie výsledky a boli schopní viesť dlhé filozofické dišputy s profesormi ako so svojimi rovesníkmi, po čase odchádzali zo seminára? Načo kládli dôraz pri výbere a rozvíjaní svojho povolania? A čomu mám pripisovať dôležitosť ja?“

Čiastočnú odpoveď na dané otázky mi poskytol výrok neznámeho autora: „Teológ je ten, kto sa modlí. Ak sme s Bohom nenadviazali hlboký vzťah, je tu veľké nebezpečenstvo, že nás od neho štúdium vzdiali.“¹ Táto myšlienka ma veľmi oslovila a sprevádzala počas celých teologických štúdií. Hoci ide o pravdivé tvrdenie, predsa skôr obstojí v oblasti spirituálnej teológie, ako na poli teologického bádania. A tak som sa rozhodol pre hlbšie preskúmanie ľudských predpokladov povolania, ktoré Boh dáva človeku, aby ho realizoval vo svojom živote.

Problematike povolání sa v poslednom desaťročí venovali viacerí slovenskí autori, citovaní aj v predkladanej práci. Povolanie ku kňazstvu a zasvätenému životu zväčša predstavovali vo svetle pápežských a koncilových dokumentov. Vo svojich dielach sa viac zamerali na výchovu, poslanie a duchovnosť kňaza. To však nebolo cieľom tejto práce. Snažil som sa viac o predstavenie človeka – adresáta povolania – z pohľadu jeho vnútornej štruktúry a následných postojov, ktoré vplývajú na jeho náboženský život a v konečnom dôsledku aj na voľbu, resp. prijatie povolania. Keďže som vďaka Božej prozreteľnosti nadobudol znalosť cudzieho jazyka, cítil som povinnosť zužitkovať ju. A tak sa v práci opieram viac o talianskych, ako o domácich autorov.

Celá práca je rozdelená do štyroch kapitol, v ktorých sa snažím rozpracovať jej základnú tému. Prvá časť sa venuje problematike ľudskosti a je zameraná na objasnenie postupného procesu dozrievania citovej a ľudskej stránky človeka. V druhej časti som sa upriamil na nábožnosť, ktorá je indikátorom ľudskej zrelosti a prejavuje sa v rôznych

¹ Archív autora

zrelých, nezrelých a dokonca i patologických formách. V závere kapitoly je vykreslená nábožnosť, ktorá sa opiera o zrelý citový život človeka. Tretia kapitola je venovaná povolaniu, zvlášť ku kňazstvu a zasvätenému životu. Ide v nej o preskúmanie originality, predpokladov a voľby tohto stavu trvalého vlastníctva Bohom. V poslednej kapitole s názvom sv. Vincent de Paul – formátor kléru, som sa pokúsil priblížiť niektoré myšlienky zakladateľa Misijnej spoločnosti, týkajúce sa formovania a dozrievania v kňazstve.

„Sv. Gregor Veľký si želal, aby bol kňaz v dialógu s Bohom bez toho, žeby zabudol na ľudí a aby bol v dialógu s ľuďmi bez toho, žeby zabudol na Boha.“² Povolanie ku kňazstvu a zasvätenému životu je tu pre dobro celej Cirkvi a nie len pre dobro jednotlivca.

„A hoci kňazi majú záväzky voči všetkým, predsa sú im osobitne zverení chudobní a slabší, s ktorými sám Pán prejavoval spolupatričnosť a ktorým hlásal evanjelium“³

Sv. Vincent de Paul pred takmer 400 rokmi založil Misijnú spoločnosť, aby sa venovala hlásaniu Evanjelia chudobným a formácii kléru. Tieto dva ciele sa postupom času s väčšou či menšou intenzitou striedavo opakujú. P. Robert Maloney, CM sa ako generálny predstavený v rokoch 1992 – 2004 zameril na ohlasovanie Evanjelia chudobným a celú Spoločnosť⁴ nadchol zvlášť pre zahraničné, ale i ľudové misie. Možno očakávať, že súčasný generálny predstavený P. Gregory Gay, CM povedie Spoločnosť k druhému z jej cieľov, teda k formácii kléru, ku ktorej ho povzbudil aj pápež Ján Pavol II. Aj to bol dôvod, prečo som ako člen Misijnej spoločnosti písal prácu o povolaní.

Povolanie je sled rozhodnutí, uskutočňovaných počas celého života. Nie je to jednorazová záležitosť, ale proces, ktorý si vyžaduje svoj čas. Osobná, ľudská i kresťanská zrelosť sa totiž dosahujú postupne.⁵ Obsahová, ale aj formálna stránka tejto práce sa tiež rodila postupne, a som si vedomý toho, že v nijakom smere nie je dokonalá. Ponúka však možnosť pozrieť sa na ľudskosť človeka vo svetle jeho povolania, a zároveň hľadiť zo strany povolania daného človeku Bohom na ľudskosť.

² ŠUPPA, J.: *Dám vám pastierov*. Trnava : Dobrá kniha, 2000, s. 6.

³ PO 6.

⁴ Názvom Spoločnosť sa označuje Misijná spoločnosť sv. Vincenta de Paul.

⁵ Porov.: GRIEGER, P.: *Základná a sústavná príprava na rehoľný život*. Bratislava : Lúč, 1996, s. 14.

1 Ľudskosť

Problematikou človeka sa vo svojom odbore zaoberá takmer každá vedná disciplína, ktorá sa od počiatku existencie ľudského rodu rozvinula. Aj napriek tomu, že sa už mnohí pokúšali preniknúť čo najviac do hĺbky podstaty koruny tvorstva, predsa nedokázali vyčerpávajúco zodpovedať všetky otázky, ktoré človeka o ňom samom zaujímajú. A tak stále ostáva sám pre seba, ale i pre iných veľkou neznámou. Ak vychádzame z Boethiovej definície, v ktorej človeka prezentuje ako individuálnu podstatu rozumovej prirodzenosti⁶, očarí nás v prvom rade individualita, čiže originalnosť, ale aj rozumnosť človeka. Nenájedme však ani len náznak toho, čo je pre človeka tak charakteristické a nesmierne dôležité, a to je ľudskosť.

Tento pojem je rezervovaný len pre príslušníka ľudského rodu, čo nám potvrdzuje aj výklad slova človek. Aj keď slovník na prvom mieste o ňom hovorí ako o najvyspelejšej živej bytosti schopnej pracovať, myslieť a hovoriť, predsa nezabúda pripomenúť, že má žiť dôstojne ako človek, že sa u neho prejavujú ľudské city a pod.⁷ Ako slovník ďalej uvádza, výraz ľudský charakterizuje to, čo je spoločné ľuďom. Môže však znamenať aj cit pre ľudí, teda humánnosť.⁸

Slovník talianskeho jazyka nám ponúka omnoho komplexnejšie vysvetlenia. Pod pojmom ľudský rozumie to, čo je vlastné človekovi - pohľad, telo, život, dôstojnosť; ďalej označuje osobu, v ktorej sa naplno uskutočňuje ľudská prirodzenosť - hrdina, dôveryhodná osobnosť; charakterizuje to, čo aj keď je nedokonalé, predsa je vlastné prirodzenosti človeka - slabosť, omylnosť. Pojem predstavuje aj charakterovú vlastnosť a túžbu byť vo svojom konaní ľudskejší.⁹

Na doplnenie týchto charakteristík ľudskosti môžu poslúžiť aj slová pápeža Jána Pavla II., ktoré predniesol v roku 1988 v Mozambiku. Vyzval, aby „boli ľudia viacej

⁶ Porov.: JANÁČ, P.: *Cesta k človekovi*. Spišská Kapitula : Kňazský seminár Jána Vojsašáka, 1996, s. 49.

⁷ Porov.: KAČALA, J. a kolektív.: *Krátky slovník slovenského jazyka*. Bratislava : Veda, 1989, s. 67.

⁸ Porov.: Tamže s. 186.

⁹ Porov.: ZINGARELLI, N.: *Vocabolario della lingua italiana*. Bologna : Zanichelli, 2003, s. 1958.

ľuďmi.“¹⁰ Teda aby naplno prežívali svoju dôstojnosť, ktorú dostali od Boha pri stvorení.¹¹ Nešlo o prázdne slová, ale o životnú skúsenosť muža, ktorý zmenil beh dejín. On sám sa o to usiloval, čo vedeli oceniť mnohí, dokonca i neveriaci. Giacomo Battiato, režisér a autor filmu o živote pápeža s názvom Karol Wojtyła povedal, že nepísal príbeh o svätcovi, ani o pápežovi, ale o človekovi.¹²

Sv. Tomáš Akvinský vo svojej Summa Theologiae uvádza: „Nadprirodzená milosť nepotláča prirodzenosť, ale ju pozdvihuje.“¹³ Nemožno teda predpokladať, že subjekt povolania prijatím posvätného stavu alebo svojím zasvätením nadobudne potrebné charakterové vlastnosti. Tie potrebuje postupne získavať už počas obdobia formácie v seminári, alebo v dome formácie. Formovanie človeka, zvlášť jeho ľudskosti je nutným predpokladom, na ktorom sa povolanie realizuje. To potvrdzuje aj Ján Pavol II., keď v súvislosti s formáciou budúcich kňazov píše, že bez primeranej formácie človeka by kňazskej formácií chýbal potrebný základ.¹⁴ V súvislosti s dekrétom II. Vatikánskeho koncilu o kňazskej formácií *Optatum totius* 11 a dekrétom o službe a živote kňazov *Presbyterorum ordinis* 3 pápež zdôrazňuje, že kňaz má v sebe pestovať celý rad nevyhnutných ľudských vlastností. Výchovou má nadobudnúť lásku k pravde, čestnosť, úctu voči každej osobe, zmysel pre spravodlivosť, vernosť danému slovu, pravý súcit, dôslednosť, ale najmä vyrovnanosť pri posudzovaní a v kontakte s ľuďmi.¹⁵ Tieto vlastnosti však len ťažko niekto získa za šesť rokov štúdia, pretože ich základy sa kladú ešte skôr, pri výchove dieťaťa v rodine.

Stávať na ľudskosti je potrebné v každom povolaní. Ľudskosť sa má prejavovať dokonca aj vtedy, keď už veda nestačí. „Keď je už u umierajúceho lekárske umenie vyčerpané, tu sa má prejavovať lekár a kňaz v plnej hĺbke svojej ľudskosti ako človek.“¹⁶ Je užitočné vyhnúť sa trendu, ktorý možno vnímať aj v našej spoločnosti. Ide o snahu vidieť

¹⁰ Porov.: TOMKO, J.: *Na misijných cestách II*. Trnava : SSV, 2003, s. 19.

¹¹ Porov.: Gn 1, 27.

¹² Porov.: HAŠKOVÁ, Z.: *Karol Wojtyła - príbeh muža, ktorý zmenil beh dejín*. <http://www.tkkbs.sk/view.php?cislociklanku=2004120949>. (09. 12. 2004).

¹³ MARCIAL, M.: *Urobím vás rybármi ľud*. Bratislava : Lúč, 1995, s. 114.

¹⁴ Porov.: JÁN PAVOL II.: *Pastores dabo vobis*. Trnava : SSV, 1994, s. 109.

¹⁵ Porov.: Tamže s. 110.

¹⁶ BOŠMANSKÝ, K.: *Vybrané kapitoly z pastorálnej medicíny*. Trnava : SAP, 2004, s. 79.

najskôr funkciu, potom meno a až potom človeka. Ako však uvádza koncilový dokument: „Človek je viac hoden preto, čím je, než pre to, čo má.“¹⁷

Pre kresťana, ktorý sa krstom stal členom Cirkvi a je napojený na Krista by mal byť takýto postoj samozrejmosťou. Blahoslavená Alžbeta od sv. Trojice vravievala, že byť pre Krista je „akoby ľudskosť navyše, v ktorej Kristus bude môcť obnoviť celé svoje tajomstvo“.¹⁸ Ak to platí o kresťanoch, o to viac o povolaniých k osobnému zasväteniu. A tak seminár, ako miesto formácie, má vychovávať zo svojich zverencov súčasne ľudí, kresťanov a kňazov. Pavol VI. napísal, že ľudská formácia musí byť v súlade s formáciou ako kresťana a budúceho kňaza.¹⁹ Ján Pavol II. ľudskú formáciu kladie pred duchovnú, intelektuálnu a pastoračnú, čím len zdôrazňuje jej dôležitosť.²⁰ V seminaristoch sa má zveľaďovať patričná ľudská zrelosť, ktorá sa zvlášť vyznačuje istou duševnou rovnováhou, schopnosťou rozvážne rozhodovať a vedieť si utvoriť správny úsudok o udalostiach i ľuďoch.²¹

Ľudský a sociálny charakter kňaza, teda spôsob jeho myslenia, konania, osobnej prezentácie, spôsob vyjadrovania atď. otvára alebo zatvára dvere pre dialóg, dôveru a priateľstvo. Mnohí totiž budú kňaza vyhľadávať, alebo sa mu vyhýbať práve preto, že sú priťahovaní alebo odpudzovaní dojemom, ktorý na nich urobila jeho osobnosť.²²

1.1 Citová zrelosť - dialogický vzťah medzi „JA- TY“

Človek je jednotlivcom, ktorý by nemal byť uzavretý sám v sebe, ale otvorený pre dialóg. Z toho pre neho vyplýva celá séria charakteristík, ktoré len potvrdzujú jeho zrelosť:

- a) Má zachovať rovnováhu medzi sebadarovaním a strachom o seba.
- b) Má právo mať rešpekt, no zároveň má povinnosť rešpektovať.
- c) Má právo na lásku, ale má aj povinnosť milovať.
- d) Má právo na slobodu, no má aj povinnosť rešpektovať slobodu iných.

¹⁷ GS 35

¹⁸ CANTALAMESSA, R.: *Tajomstvo narodenia*. Bratislava : Serafín, 1999, s. 12.

¹⁹ Porov.: GALIS, T.: *Počiatočná formácia kandidátov kňazstva*. Badín : Kňazský seminár sv. Františka Xaverského, 2002, s. 97.

²⁰ Porov.: JÁN PAVOL II.: *Pastores dabo vobis*. Trnava : SSV, 1994, s. 108.

²¹ Porov.: OT 11.

²² Porov.: MARCIAL, M.: *Urobím vás rybármi ľudí*. Bratislava : Lúč, 1995, s. 114.

- e) Má právo, či dokonca povinnosť viesť s Bohom i s ľuďmi v jeho okolí dialóg, zameraný na osobný rast a na dobro všetkých.²³

Jedným zo základných aspektov ľudskej zrelosti je afektívna, teda citová či emočná zrelosť. **Afektívnu psychickú zrelosť** možno priradiť k otvorenosti, ktorá znamená možnosť a schopnosť pre dialóg nielen s objektívnou realitou vecí, ale aj s inými. To robí človeka schopným udržať vzťah lásky, ktorá slúži. Ide teda o dynamizmus, ktorý:

- nachádza svoj počiatok v **otvorenosti** voči druhým, teda nie voči sebe;
- vzrastá v postoji **dialógu**;
- má zavŕšenie v zrelej láske plnej **darovania**.

Citová zrelosť je proces, ktorý sa rozrastá od momentu, v ktorom sa vychádza zo seba samého - presnejšie z detského egocentrizmu - až kým sa príde k „TY“ v láske plnej darovania. Ide o historicko-časový vzrast osoby, ktorá sa postupne približuje k plnosti zrelosti možno bez toho, aby ju niekedy úplne dosiahla. Môže sa stať, že ten druhý je pre mňa len objektom túžby, ktorá býva neusporiadaná s láskou, alebo je len prostriedkom na to, aby slúžil. Avšak táto situácia mení celý zmysel od toho momentu, v ktorom láska voči sebe ustupuje. V láske voči blížnemu som to ja, ktorý mám úmysel slúžiť druhým. Nedokážem totiž odhaliť prítomnosť toho druhého, prejaviť záujem o neho, alebo prísť do konfrontácie s ním, ak neprestanem myslieť na seba. Je preto nevyhnutné zabúdať sám seba. Zdroj všetkých našich omylov, nešťastí a nepochopení spočíva v tom, že sme zaujatí viac sami sebou, ako spoznávaním okolitých vecí a že **radšej myslíme na to, ako mať radi samých seba a nie ako milovať tých druhých**.

Slovo **nezrelosť** naznačuje, že ide o nestálosť vlastných citových reakcií v dospelom veku, ktoré sú spôsobené či už jednoduchým spomalením okolností života, alebo na základe prekonaných traumatizujúcich situácií.

Citová zrelosť, ako sa zdá, je charakterizovaná nasledujúcimi prvkami:

- Istou slobodou
- Schopnosťou tvoriť a nadväzovať nové kontakty
- Otvorenosťou voči tomu, čo je nové

²³ Porov.: DE MARTINI, N.: *Sessualità linguaggio d'amore*. Torino : San Paolo, 1988, s. 37 – 48.

Okrem toho citovú zrelosť je možné spoznať z toho, že človek nadväzuje kontakty s druhými s ľahkosťou a istotou, ktoré chýbajú neurotikovi. Človek citovo zrelý sa nebráni voči druhým tým, že sa naplňa sám sebou, alebo že chce nad tými druhými panovať, ale je pripravený viesť dialóg.²⁴ Pre dialóg sú však potrební minimálne dvaja. „Nie je totiž možný opravdivý dialóg medzi niekým a nikým.“²⁵

Úloha citového života sa pokladá za základný prvok v budovaní osobnosti a preto je afektívna zrelosť podmienkou optimálneho uplatnenia sa v živote. Výchova, ktorá chce podporiť integračný proces osobnosti, musí v nej predovšetkým rozvíjať schopnosť zachovať citovú rovnováhu. Tá sa prejavuje v tom, že osobnosť pokojne pristupuje k riešeniu problémov, preberá za ne zodpovednosť a hľadá možnosti, ako ich riešiť. Citová zrelosť predpokladá, že si človek uvedomí, akú centrálnu úlohu hrá v jeho živote láska.²⁶ Citovo zrelý je ten, kto je schopný všimnúť si množstvo nespočetných prejavov lásky, ktorými je naplnený jeho život a je natoľko citlivý, že ich dokáže oceniť a radovať sa z nich. Nikdy ich nepovažuje za samozrejmé a je natoľko diskretný, že nežiada žiadne ďalšie znamenia alebo ktovieaké dôkazy lásky.²⁷

Pápež Ján Pavol II. vo svojej prvej encyklike napísal, že človek nemôže žiť bez lásky. Ak nepozná lásku, ak sa s ňou nestretne, ak ju sám nepocíti a neosvojí si ju, ostáva sám sebe nepochopiteľnou bytosťou a jeho život stráca zmysel.²⁸ A pápež Benedikt XVI. vo svojej prvej encyklike venovanej problematike lásky toto tvrdenie dopĺňa, keď vraví, že spôsob, akým miluje Boh, sa stáva mierou lásky, akou bude milovať človek.²⁹

1.2 Dozrievanie v ľudskosti

Dieťa je citovo náchylné mať vo svojich detských postojoch v centre všetkého samé seba - teda vlastné ja, čo je pochopiteľné a prirodzené. Ono je skutočne bytosťou, ktorá

²⁴ Porov.: DEL LAGO, G.: Dinamismi della personalità e grazia. In.: *Pedagogia e psicologia religiosa* – 3. Torino : Elle di Ci, 1970, s. 33 – 37.

²⁵ NOUWEN, H.J.M.: *Viaggio spirituale per l'uomo contemporaneo*. Brescia : Queriniana, 2002, s. 89.

²⁶ Porov.: GALIS, T.: *Počiatočná formácia kandidátov kňazstva*. Badín : Kňazský seminár sv. Františka Xaverského, 2002, s. 102 -103.

²⁷ Porov.: CENCINI, A.: *Bůh je můj přítel*. Praha : Paulínky, 2004, s.132.

²⁸ Porov.: GALIS, T.: *Počiatočná formácia kandidátov kňazstva*. Badín : Kňazský seminár sv. Františka Xaverského, 2002, s. 102 -103.

²⁹ Porov.: BENEDIKT XVI.: *Deus caritas est*. Trnava : SSV, 2006, s. 20.

potrebuje všetko, je „veľkým chudákom“ a preto musí od druhých očakávať každú jednu vec. Matka je veľkou láskou dieťaťa, lebo od nej dostáva všetko čo je, všetko čo má a po čom túži. Jeho láska je takpovediac utilitaristická, sebecká a náročná. Jednou z hlavných požiadaviek dieťaťa je láska, cíti potrebu byť milované.³⁰ Galbiati tvrdí, že malé dieťa prežíva citlivú detskú vieru, pretože v nej všetko prijíma. Aj obraz Boha si utvára na základe obrazu rodičov. Pre dieťa je otec ten, ktorý smie všetko.³¹

Príroda dala rodičom lásku otcovskú i materinskú. Tá má byť vo svojej plnosti a zrelosti darom pre toho, kto je ovocím ich milujúcej jednoty. Len tak uspokojia túto jeho počiatočnú potrebu. V tomto detskom egocentrizme úroveň hodnôt nedosahuje iné, len dva stupne – „páči sa mi“ alebo „nepáči sa mi“. Na základe tohto kritéria dieťa hodnotí všetky svoje činnosti, ale aj správanie iných voči sebe. Pocit z toho, že je prijímané a podporované bude odrážať na jeho tvári spokojnosť a úsmev. V prípade znepokojenia, smútku alebo plaču sa však na jeho tvári bude zračiť niečo celkom iné.

Egocentrizmus pobáda dieťa, aby okamžite uspokojilo vlastné potreby a túžby, čo sa nazýva „detský hedonizmus“. Dieťa hľadá potešenie pre potešenie. To, čo sa mu páči je dobré, to čo sa mu nepáči je zlé. Nájdu sa aj takí, ktorí si aj v zrelom veku uchovávajú takéto ponímanie mravnosti. Aby dieťa dozrelo, musí vyjsť z tohto egocentrizmu pomocou poznania skutočnej reality. Dospelý je ten, ktorý sa vie dávať, ktorý je schopný dať skôr ako dostať, alebo požadovať. Takýto stupeň altruizmu má dosiahnuť zrelá citovosť.

Budovať zrelosť dieťaťa znamená pomáhať mu harmonicky sa rozvíjať v rôznych úrovniach jeho osoby, naučiť ho objavovať a kontrolovať jeho schopnosti, vyberať a hodnotiť veci na základe rebríčka hodnôt v zhode so zmyslom života. To sa má uskutočňovať v láske, ktorá je povolaním každého človeka. Postupne sa pripájajú aj funkcie rozumového myslenia a začínajúcej vôle. V tom čase rastie zmysel pre „JA“, ktoré zosilnieva. Dieťa sa začína odlišovať od svojho limitovaného sveta, s ktorým doteraz vytváralo jednotu.

U adolescenta existuje záujem o milovanú osobu, avšak táto láska je ešte sebecká, egocentrická. Miluje v takej miere, v akej mu je láska opätovaná a prináša mu

³⁰ Porov.: DEL LAGO, G.: *Dinamismi della personalità e grazia*. In.: *Pedagogia e psicologia religiosa – 3*. Torino : Elle di Ci, 1970, s. 33 –55.

³¹ Porov.: MARTINI M. C.: *Bibbia e vocazione*, Morcelliana, Brescia 1993, s. 99.

zadosťučinenie. Miluje, pretože zakusuje možnosť chcieť dobre nejakej osobe, ktorá však pre neho ešte nedosiahla status osobnosti s jej duchovnou hĺbkou, rešpektom, pochopením a oddanosťou.³² Dospievajúci rýchlo objaví možnosť urobiť niečo aj pre Boha. Je to obdobie veľkých a ušľachtilých darov Bohu, ktorého prítomnosť silne pociťuje vo svojom živote. A tak vidno progres od citlivo vnímavej viery ku viere obetujúcej sa.³³ Dozrievanie sa uskutočňuje v rodine, v ktorej sa „essere con“ - bytie s niekým stáva „essere per“, teda bytie pre niekoho. Rodina sa stáva aktívnym subjektom na ceste dozrievania v ľudskosti i vo viere, pretože v nej sa pomocou lásky pretvára život s niekým na život pre niekoho.³⁴

1.3 Ľudská zrelosť

To, že je ľudská zrelosť posledným cieľom výchovy sa môže zdať celkom evidentné. Vzdelávanie by totiž nemalo nijaký význam, ak by jeho posledným zámerom nebolo pomôcť človeku dorásť do plnosti zrelosti. To, čo však nie je až tak zrejmé, je obsah takejto zrelosti. Kedy si človek môže povedať, že je zrelý? Alebo ešte lepšie, aký je zrelý človek? Aké sú charakteristiky, ktoré ho odlišujú od nezrelého?

Ak je pravda, že sa Boh vo svojom zjavení zaoberal výchovou človeka a jeho ideálov, spravil to zvlášť preto, aby si všetkých a všetko podriadil. Na začiatku Mojžišovmu zákonu, neskôr evanjeliu Ježiša Krista. Preto Písmo a tradícia Cirkvi nie sú v stave predložiť univerzálne platný vzor ľudskej zrelosti. Všetko, čo z nich možno vyvodit' je, že vzdelanie a jeho cieľ - zrelosť - sa majú uskutočňovať v prostredí tej múdrosti, ktorá v Evanjeliu nachádza svoju najplnšiu veľkosť a majú byť v službe tej svätosti, ku ktorej Boh a Cirkev smerujú človeka. Božie zjavenie však neponúka už vopred pripravené riešenie problému ľudskej zrelosti. Z toho dôvodu je rozhodnutie vlastnej prirodzenosti o obsahoch ľudskej zrelosti, ako aj odhalenie prostriedkov a metód ako ju realizovať, ponechané na vynaliezavosť kresťanských generácií.

Takéto riešenie nemožno získať ani z psychológie, pretože je to veda popisná, nie normatívna. Vrávi nám, v akom stave sa veci nachádzajú a nie ako by mali z etického

³² Porov.: DEL LAGO, G.: *Dinamismi della personalità e grazia*. In.: *Pedagogia e psicologia religiosa* – 3. Torino : Elle di Ci, 1970, s. 33 –55.

³³ Porov.: MARTINI M. C.: *Bibbia e vocazione*, Morcelliana, Brescia 1993, s. 103.

³⁴ Porov.: IORI, V.: *La famiglia come luogo di formazione alla fede*. Pianazze, 06.09.2003, archív autora.

hľadiska fungovať. Psychológ má záujem o dobrý psychický stav subjektu, o účinnosť svojich aktivít, avšak neznepokojuje sa - aspoň nie priamo - nad ich etickú hodnotu. Na druhej strane to však neprekáža psychológovi ocitnúť sa v problémoch, ktorých riešenie v sebe zahŕňa aj etický aspekt. Jedným z takýchto problémov je aj ľudská zrelosť.

G. W. Allport v tejto súvislosti píše – Naše dlhé štúdium ohľadne rozvoja vlastného ja, ohľadne motivácie a poznávacích schopností nás konečne privádza ku rozhodujúcemu problému. Ako sa prezentuje zrelá osobnosť? Nie je nám možné odpovedať len psychologickými termínmi. Aby sme mohli povedať, že nejaká osoba je citovo zrelá, musíme najskôr vedieť, čo to citová zrelosť je. Samotná psychológia nám to nemôže povedať, pretože v tom je zahrnuté v istej miere aj etické posúdenie.³⁵

Tak ako je semienko určené na to, aby vyrástlo v strom, ako je húsenica predurčená stať sa motýľom, ako je dieťa pozvané byť raz dospelým, tak je zasa osoba povolaná k tomu, aby sa stala osobnosťou, teda aby dozrela. Ľudská zrelosť je ideálny stav, ktorý sme schopní dosiahnuť všetci rozvojom a integráciou vlastných schopností. Človek je priam náleziskom bohatstva, ktorým ho Boh obdaril. A dozrievanie má zasiahnúť všetky schopnosti človeka, ktoré sa majú rozvinúť a začleniť do harmonickej jednoty, ktorú nazývame osobnosť alebo zrelá osoba.³⁶ Zrelá skúsenosť viery, nie je len stavom priateľstva s Bohom, ale osobnej skúsenosti s ním. Je poznačená odhodlaním prejavovať tento vzťah aj navonok - v spoločenstve Cirkvi a v osobnom živote.³⁷

Zrelosť vo všeobecnosti je dosiahnutím určitej úrovne, potrebnej na primeranú výkonnosť, alebo funkciu. Zrelosť osobnosti je charakterizovaná rozvinutým rozumovým vývinom, adekvátnym sebavedomím, emocionálnou stabilitou, autonómiou rozhodovania, schopnosťou preberať zodpovednosť a vyhranenými postojmi a záujmami.³⁸ Teória o ľudskej zrelosti, ktorá by bola pedagogicky platná, súvisí aj s kresťanskou víziou života. Preto má byť plodom interdisciplinárnej spolupráce medzi filozofiou, psychológiou,

³⁵ Porov.: GROPPA, G.: *Educazione cristiana e catechesi*. In.: *Quaderni di pedagogia catechistica*. Torino : Elle di Ci, 1972, s. 87 – 88.

³⁶ Porov.: DE MARTINI, N.: *Sessualità linguaggio d'amore*. Torino : San Paolo, 1988, s. 146 – 147.

³⁷ Porov.: MARTINI M. C.: *Bibbia e vocazione*, Morcelliana, Brescia 1993, s. 109.

³⁸ Porov.: KICZKO, L. a kol.: *Slovník spoločenských vied*. Bratislava : SPN, 1997, s. 292.

sociológiou a taktiež teológiou. Nikdy nebude sama o sebe definitívna a absolútna, ale bude ju možné neustále zdokonaľovať a reformovať.

Ľudskú zrelosť možno považovať za výsledok prítomnosti dvoch typov trvalých dispozícií, ktoré sú sčasti dielom samej prirodzenosti ľudskej osoby, sčasti sú zasa výsledkom vydarenej výchovy. Sú nimi:

- a) Schopnosť **pochopiť ľudské túžby a spraviť z nich najvyššie pravidlo správania.**
- b) Schopnosť **uplatniť získané pozitívne rysy, ktoré robia ľudskú osobu schopnou uskutočňovať stanovené ciele vo vlastnom projekte života s ľahkosťou, s uspokojením a bez veľkých nezhôd či úzkosti.**

Ľudské túžby nie sú redukovateľné na základnú štruktúru osoby, ale sú podmienené individualitou a zaradením do sociálno-kultúrneho prostredia. Niektoré z nich sú spoločné všetkým ľuďom, iné sa zasa odlišujú na základe rôznych kultúr, skupín a rozdielnych individualít. V každom človekovi sú konkrétne túžby, priania a nádeje. Nie všetky sú však opravdivo ľudské. Niektoré z nich môžu byť doslova priamo, alebo nepriamo nehumánne. Prvým ukazovateľom zrelosti je, že subjekt je v stave rozlíšiť ich a volí si tie ľudské. Nie je možné vymenovať ich všetky, pretože mnohé sú podmienené extrémne konkrétnymi a nie vopred predvídateľnými situáciami. Možno však uviesť tie najbežnejšie, ktoré pochádzajú z vlastných štruktúr ľudskej osoby, alebo sú začlenené do kontextu našej spoločnosti. Medzi ne patria:

1.3.1 Túžba potvrdiť samého seba

Jedná sa o prapôvodnú túžbu ľudskej osoby. Na biologickej úrovni ju možno identifikovať s pudom sebazáchovy, na vyšších úrovniach zasa s oprávnenou túžbou uplatniť sa v živote a byť niekým, a nie strácať sa ako anonym v dave. Zahŕňa túžby po veľkosti, sláve a úspechu, po vlastníctve, po užívaní pozemských aj kultúrnych dobier, ktoré umožňujú uplatnenie sa a rozvoj ľudskej osoby. Patrí sem aj túžba pôsobiť na prekážky, stavajúce sa do cesty. Keďže ide o počiatočnú túžbu, má istú podmienenú hodnotu vzhľadom na ostatné túžby, aj keď niektoré z nich sú objektívne nadradené.

1.3.2 Túžba po prijatí, pochopení a po láske

Ide o dôsledok z predchádzajúcej túžby. Vyrastá z faktu, že ľudská osoba je pre svoju sociálnosť zaradená do mnohonásobnej spoločnosti, v ktorej nutne prichádza do kontaktu s inými osobami a vyžaduje od nich, aby bola akceptovaná, rešpektovaná a milovaná nezištnou láskou, ktorá ju nebude využívať.

1.3.3 Túžba vlastniť pravdu o človekovi a o veciach

Táto spoločná snaha človeka všetkých čias vzbudzuje snáď najvyšší rešpekt ľudskej osoby. Profesor Harris ako profesor patológie na Oxfordskej univerzite v roku 1971 potvrdil svoju pripravenosť dôkladne obhájiť tvrdenie, že poznanie je azda jediným absolútnym dobrom samým v sebe. Najvyššou aktivitou človeka je snažiť sa pochopiť, ako existujú a fungujú veci. V konečnom dôsledku úspech závisí od poznania človeka a okolitých vecí. V človekovi neexistuje nič vznešenejšie, ako je spoznávanie súvislostí a osôh z konanej práce, zameranej nie na dokázanie nejakej tézy, ale na odhalenie pravdy. Táto snaha o spoznanie pravdy a dobra nachádza svoje naplnenie v Bohu. Človek vo svojich poznávacích procesoch, pri nadobúdaní kultúry odovzdanej z minulosti a pri ďalšom odhaľovaní reality túži stále viac poznať štruktúru a súvislosti vo veciach, hľadá, ako stále hlbšie pochopiť samého seba a zmysel svojho života a smeruje k tomu, aby zachytil svoje skúsenosti v jednotiacjej syntéze.

1.3.4 Túžba vytvoriť zo seba harmonickú, vyrovnanú a bezúhonnú osobnosť

Základné prvky ľudského správania sú rôzne. Osoba sa snaží, aby sa všetky tieto prvky - emotívne reakcie, podnety, dynamika spomienok, psychologické súvislosti, pôsobenie sociálneho prostredia i náboženstva - rozvíjali nie anarchicky, ale aby boli hierarchicky usporiadané. Uvedomuje si túžbu po formovaní sa do istej usporiadanej a jednotnej štruktúry v správaní, teda do stavu osobnej integrácie.³⁹

³⁹ Porov.: GROPPA, G.: Educazione cristiana e catechesi. In.: *Quaderni di pedagogia catechistica*. Torino : Elle di Ci, 1972, s. 87 – 98.

Poznanie týchto štyroch základných túžob človeka spolu s ich pochopením a uplatnením v osobnom živote jednotlivca môže výrazne prispieť k nadobudnutiu ľudskej zrelosti.

Aby sa človek prejavil vo svojej najhlbšej podstate ako bytosť, ktorá kvalitatívne prevyšuje všetko ostatné stvorenie a podobá sa Bohu, nepotrebuje absolvovať štúdiá, ani byť úspešný či slávny. Potrebuje však nechať v sebe rozvinúť tie vlohy, ktoré dostal ako talenty. Jedným z týchto darov je aj schopnosť byť vnímavý na potreby okolia a byť oporou v každej situácii. Ľudskosť je základ, na ktorom možno budovať kvalitné vzťahy, pretože človeka neuzatvára, ale naopak otvára ho pre nevyhnutný dialóg a robí ho schopným darovať sa bez podmienok, bez nároku na odmenu, teda darovať sa v láske. Dary nie sú ničím statickým, ale dynamickým a preto je potrebné ich rozvíjať. Ani ľudskosť nie je výnimkou. Je to teda stále prebiehajúci proces. Človek je denne pobádaný k tomu, aby si vyberal to, čo ho obohatí a čo prispeje k nadobudnutiu jeho ľudskej zrelosti, a aby zanechal to, čo degraduje jeho dôstojnosť danú Stvoriteľom.

2 Nábožnosť – ukazovateľ ľudskej a citovej zrelosti

Konanie človeka ovplyvňujú tri hlavné typy citových reakcií. Sú to emócie, city a vášne. Emócie sú prechodné stavy vzrušenia, ktoré sa prejavujú zvláštnym správaním. Môže to byť strach, hnev, úzkosť a pod. City sú hlboké, menej intenzívne a trvalejšie ako emócie. Vyjadrujú prežívanie kladného, alebo záporného psychického stavu voči osobám, veciam a javom. Patrí sem sympatia, antipatia, náklonnosť, žiarlivosť, hanblivosť a pod. Vášne majú s emóciami spoločnú intenzitu a s citmi zasa dĺžku trvania. Jedná sa o trvalejšie reakcie, často prudkú citovú náklonnosť, alebo záľubu, ktoré môžu človeka zbavovať kontroly nad sebou.

Citovosť je vlastne komplex spontánnych reakcií, ktoré subjekt pociťuje v kontakte s určitými podnetmi. Citový život upevňuje zvlášť napĺňanie citov, a nie emócií či vášní. Je preto potrebné rozvíjať citový život záujmom o veci tohto sveta, o ľudí a taktiež o Boha. Na rozvoj citového života má veľký vplyv prostredie, v ktorom človek žije.⁴⁰

Nábožnosť, ktorá je individuálnym, alebo kolektívnym prejavom náboženského cítenia⁴¹, je veľmi úzko spojená s typom citovosti, ktorú človek prežíva. Vytvára dokonca predpoklady pre budúce správanie sa človeka, pre jeho schopnosti, podmienky pre vzťahy v ktorých žije a pod. Citovosť je nástrojom nielen na vyjadrenie toho, čo je v intelektu, ale vyjadruje aj hlboké bezprostredné cítenie toho, čo subjekt prežíva v hĺbke svojej duše. A tak sa citovosť stáva odpoveďou na tú najhlbšiu náboženskú skúsenosť v živote človeka.⁴²

V úkone viery, ktorá sa navonok prejavuje nábožnosťou, sa človek zapája so všetkými svojimi silami, teda celým svojim bytím.⁴³ Človek je totiž jeden telom a dušou, a už samotnou svojou telesnou sústavou zhrňuje v sebe prvky hmotného sveta takým

⁴⁰ Porov.: DE MARTINI, N.: *Sessualità linguaggio d'amore*. Torino : San Paolo, 1988, s. 84 - 85.

⁴¹ Porov.: VNUK, F.: *Príručný slovník kresťanstva*. Bratislava : Smaragd, 2003, s. 199.

⁴² Porov.: SOVERNIGO, G.: *Psicologia dell'esperienza religiosa*. In: *Religione e Persona*. Bologna : EDB, 1988, s. 187 - 200.

⁴³ Porov.: BIFFI G.: *L'atto di fede*. Torino : Elledici, 2003, s. 7.

spôsobom, že jeho prostredníctvom dosahujú svoj vrchol a pozdvihujú svoj hlas na slobodnú oslavu Stvoriteľa.⁴⁴

2.1 Formy zrelej nábožnosti

Existuje mnoho foriem na uskutočnenie zrelej nábožnosti, ktoré sú naviazané na základnú dimenziu vzťahu človeka s niekým podstatne odlišným, teda s Bohom. Zrelá nábožnosť nezostáva všeobecnou. Neobracia sa na nejakú abstraktnú, nehybnú a nečinnú realitu, ale na bytosť, ktorej pôsobenie konkrétne pociťuje vo svojom živote. Tieto charakteristiky sú prítomné v každom ľudskom bytí už od detstva. Z psychologického pohľadu je možné rozdeliť ich na dve základné formy – mystickú a náboženskú.

2.1.1 Mystická nábožnosť pochádzajúca zo zjednotenia s Bohom

Táto forma zrelej nábožnosti je charakterizovaná vzťahom s Bohom, v ktorom prevláda bezprostredná intuícia jeho milujúcej prítomnosti, nad klamlivými zdaniami vecí. Ide o vzťah osobného stretnutia s Bohom tvárou v tvár, v ktorom takmer niet ohraničení a dlhších odlúčení. Prevládajúcimi prvkami sú: intuícia Božej milujúcej prítomnosti, eliminácia alebo aspoň obmedzenie vlastných ohraničení či separácie, túžba byť spojený s koreňom bytia, potreba mať živý, priamy a aktívny kontakt s Bohom, ktorý naplno uspokojí. Taktiež je to túžba po naplnení v dokonalej jednote s objektom lásky, skúsenosť šťastia, lásky, zadosťučinenia v priamom kontakte s vlastnou podstatou a s podstatou vecí, skúsenosť zjednotenia sa s prameňom lásky a pod.

Mystická nábožnosť pochádzajúca zo zjednotenia označuje nábožnosť matky. Fyzická a psychická symbióza medzi matkou a dieťaťom nadobúda symbolický význam, ktorý presahuje skúsenosť z fyzického kontaktu. Obraz matky totiž symbolizuje, resp. evokuje zdroj nežnosti, života, prístav lásky, miesto dosiahnutej vyváženosti, prameň spokojnosti, cieľ konfrontácie a skúseností, zážitok istoty a úplného dôverujúceho sa odovzdania, či plnosť radosti. Matka za normálnych okolností dáva dieťaťu zmysel cítiť sa vo svete pohodlne. Dieťa má pociťovať, že aj napriek svojim slabostiam, omylom a previneniam nájde vždy v matke pomoc a istú oporu. Autentická materinská láska býva

⁴⁴ Porov.: GS 14

často opisovaná ako bezpodmienečná podmienka alebo predpoklad nového jestvovania. Dieťa potrebuje byť stále akceptované a niekým milované, pre to čím je, a nie pre jeho výkonnosť. Bez tejto skúsenosti lásky bez podmienok bude aj v dospelosti znova, aj keď bez úspechu, hľadať takúto povzbudzujúcu a podnecujúcu skúsenosť.

Vzťah medzi matkou a dieťaťom vlastne predstavuje dve skutočnosti - počiatočný bod genetickej histórie individua, ale aj podklad pre tú najhlbšiu skúsenosť, akou je hľadanie a spoznávanie Boha. Tvorí teda základ nábožnosti dieťaťa. Obraz matky je ako archetyp v osobnom i spoločenskom podvedomí. Odtiaľ ho symbolický zážitok predkladá do vedomia vždy vtedy, keď je symbol matky alebo ženy nanovo prežívaný dospelou osobou. Tak je z pamäti vyvolaná túžba po oblažujúcej a zjednocujúcej jednote s človekom, ako aj s Bohom. Nábožnosť pochádzajúca zo zjednotenia s Bohom, nazývaná aj mystická, vytvára korene pre dôverné zjednotenie človeka s Bohom, ktoré je naznačené dôverným zjednotením dieťaťa s matkou. Táto jednota je psychickým podkladom pre náboženské hľadanie mystického typu. Každé náboženstvo je vo svojej hĺbke poznačené touto ženskou charakteristikou.

2.1.2 Asketická nábožnosť pochádzajúca z usilovnosti

Jedná sa o formu nábožnosti charakterizovanú poslaním, ktoré človek prežíva ako aktualizáciu osobného povolania. Možno ju nazvať aj nábožnosť otca. Postava otca tvorí fakticky prvú inštanciu, ktorá umožňuje dieťaťu premáhať pokušenie vystačiť si v živote s použitím princípu toho, čo sa mi páči. Už od prvých rokov života je dieťa pobádané k tomu, aby sa otvorilo akceptovaniu vonkajších skutočností, a v tom je mu veľkou pomocou otec. V prvých rokoch života je dieťa naviazané na matku. Keď však objaví postavu otca, a ak ju akceptuje, otvorí sa mu prístup k prijímaniu všetkého, čo je iné ako on – materiálne dobrá, súrodenci, spolužiaci a kamaráti. Je úlohou otca sprevádzať dieťa a dospievajúceho na prah úloh dospelosti, dať mu nádej vo svoje vlastné sily, postupne ho zapájať do adekvátnych úloh a požiadaviek. Je to otec, ktorý učí dieťa činnosti a usilovnosti. Prijatie a akceptovanie vlastného otca otvára priestor pre prijatie Otca, ktorý miluje poriadok a zákon, ktorý je ideálom a pôvodcom slobody a hlásateľom prisľúbenia, že sa môžeme stávať zrelými. Nábožnosť otca tvorí podklad pre otvorenosť voči druhým,

hľadanie a spoznávanie, zodpovednosť, napodobňovanie druhých, úsilie otvorené pre život a pre veľkosť jeho kvality. Opravdivá nábožnosť vo svojej prirodzenosti nie je nepriateľská, ale je otvorená pre slobodu Božích detí. Obdiv Otca nijako neuzatvára. Poznanie najvyššej bytosti sveta nijako neubíja aktivitu človeka, ale ju dynamizuje a zosilňuje. Nábožnosť, ktorá je založená na synovskom vzťahu k Bohu, sa stáva solidárnou so všetkým, čo je ľudské. Ved' predsa dôstojnosť detí zväčšuje slávu otca. Kto zamieťa zostať nezrelým a čelí nebezpečenstvám, musí trpieť preto, aby rástol a aj iným pomáhal rásť.⁴⁵ Kresťanská dospelosť nespočíva v prežívaní milosti abstraktným, neusporiadaným spôsobom, ako to bude vidno neskôr, ale v stretnutí božského života a angažovania sa v čase. Božia milosť neničí prirodzenú povahu človeka, ale je podriaďuje svojim zásadám a povznáša to, čo je v nej dobré, ako charakter, schopnosti, danosti. Život v milosti sa zapisuje do psycho – biologickej činnosti človeka a závisí od prítomných i minulých daností.⁴⁶

2.2 Formy nezrelej nábožnosti

Definovať nábožnosť ako nezrelú možno len na základe poznania zrelej a autentickej nábožnosti. Z citového pohľadu, nezrelá nábožnosť obsahuje prevažne štádiá narcizmu, egocentrizmu a idealizácie. Ide o prejavy, ktoré možno považovať za prirodzené počas detstva a dospievania. V dospelom veku je však zdravá nábožnosť slobodným prejavom psychiky oslobodeným od prvotných detských prejavov. Formy nezrelej nábožnosti signalizujú problém vtedy, ak sa objavia u mladého alebo dospelého človeka. Indikujú pozastavenie vývojových procesov a to z rôznych príčin. Vytvárajú prekážku, ktorá sa zvláštnym spôsobom prejaví v ľudskom, spoločenskom a osobnostnom dozrievaní. Žiaden z nasledujúcich uvedených modelov neexistuje v tzv. „čistom stave“, ale každá z foriem nábožnosti je miešaná s inými faktormi. Sú tu však isté charakteristické črty, ktoré ich vystihujú.

⁴⁵ Porov.: SOVERNIGO, G.: *Psicologia dell'esperienza religiosa*. In: *Religione e Persona*, Bologna : EDB, 1988, s. 202 - 207.

⁴⁶ Porov.: GRIEGER, P.: *Základná a sústavná príprava na rehoľný život*. Bratislava : Lúč, 1996, s. 12.

2.2.1 Posvätná alebo sentimentálna nábožnosť

Túto formu, ktorá sa prejavuje v očividnom náboženskom emocionizme, je možno charakterizovať silným citovým egocentrizmom. Takáto osoba je v dialógu s Bohom prevažne koncentrovaná na vlastné ja, bez potrebnej otvorenosti voči druhým. Vytvára sa priestor pre citové ilúzie, ktoré sú len klamnými predstavami o skutočnosti. Prejavujú sa napríklad v tom, že človek je presvedčený o tom, že na to, aby poznal Boha, mu stačí cítiť ho vo svojom vnútri. Citová stránka je absolutizovaná a stáva sa posledným kritériom skúsenosti s Bohom. Dôsledkom takéhoto konania je redukovanie vzťahu len na príjemný citový zážitok. Skúsenosť s Bohom je preto veľmi nestabilná. Takýto človek je schopný obrovských prísľubov, keď sa cíti blízko pri Pánovi, ale je zdeprimovaný a stráca odvahu vtedy, keď neprežíva príjemný citový zážitok. Nedokáže zniesť ticho a „vyčkávanie Boha“ a nevie ich využiť ako momenty očisťovania. Pociťuje isté vzrušenie z božského, ale neprežíva radikálnu premenu mysle, srdca a vôle. Ak nie je doprevádzaný nadšením, prežíva istý spôsob alergie voči božej vôli. Rád vyhľadáva to, čo je ľahko prístupné dojomom, s čím sa dá experimentovať, čo je nezvyčajné a preto vzrušujúce.

2.2.2 Doktrinárska nábožnosť

Takáto forma nezrelej nábožnosti sa konkretizuje v náboženskom intelektualizme. Racionalizmus živenej nábožnosťou má za následok ideologizovanie vzťahu s Bohom. Citovosť je zasa jasne egocentrická a idealizovaná. Ako nástroj na vlastné uistenie a obranu pred rôznymi nebezpečenstvami a neistotami používa doktrínu. Boha zredukuje na to, čo je možné ľudským rozumom pochopiť. Vníma ho ako prostriedok na dosiahnutie vlastných alebo spoločných požiadaviek. Osoba, ktorá prežíva takýto typ nábožnosti, je presvedčená o tom, že poznanie Boha je čisto špekulatívnou záležitosťou. Pociťuje nedostatok zmyslu pre transcendentno a pre tajomstvo. Všetko prežíva na základe svojich myšlienok a vlastných predstáv. Je to typ človeka, ktorý vie „všetko“ o Bohu. Hoci nikdy nemal problémy viery, je pripravený podať, aj keď nie veľmi presvedčivé vysvetlenia o všetkom. Nedokáže pochopiť niekoho, kto má nejaké ťažkosti a pochybnosti. Nie je schopný zostať v tichu pred Bohom. Je neschopný úplného odovzdania sa, plného dôvery. Takýto typ nábožnosti redukuje možnosť poznať Boha a nechať sa ním milovať.

Neakceptuje vlastnú minulosť, hľadá možnosti ako kontrolovať prítomnosť a s obavami hľadá na budúcnosť. To, čo pochádza z neistoty, prežíva ako problém. Chcel by všetko vedieť a pochopiť, aby mohol programovať a predvídať.

2.2.3 Moralistická nábožnosť

Je to forma nábožnosti, ktorá miesto toho, aby bola základom a dušou morálky, je len jej odvodením. Pretože nábožnosť sa bude prispôsobovať morálke, ktorá tentokrát zasahuje aj vonkajšok i vnútro človeka, stane sa vlastne moralizmom. Podľa neho, aby človek pripravil miesto pre Boha, stačí urobiť stanovené veci a dodržať stanovené príkazy, sláviť isté sviatky a dodržiavať pôsty. Aj osobná svätosť a vzťah s Bohom sú vnímané pohľadom narcizmu a perfekcionizmu. Zo samotnej čnosti, skutočnej alebo domnelej, sa vytvára idol, právo na zásluhy a vnútorná spokojnosť zo vzťahu s Bohom i s ľuďmi. To vedie k ospravedlňovaniu svojho konania, a nie k prekonávaniu sa. Takýto človek prežíva uzavretosť do seba, a nie otvorenosť voči druhým. Ťažko znáša ohraničenia a nedostatky. Svoje osobné zlyhania považuje za popretie vlastných tvrdení a prekážku budúceho uplatnenia. Na základe vlastných morálnych kvalít túži byť v strede pozornosti ako ideál mravného konania. Má tendenciu stať sa náboženským formalistom, perfekcionistom alebo škrupulantom.

2.2.4 Ozdobná alebo liturgická nábožnosť

Táto forma nezrelej nábožnosti sa zvyčajne konkretizuje v náboženskom liturgizme a predvádzaní. Pozostáva v prevahe vonkajšieho nad vnútorným, v pokuse využiť božské na ovládanie nepriateľských síl prirodzenosti. Liturgizmus je za normálnych okolností vlastný osobám, ktoré sa chvastajú sami sebou alebo vlastnou nábožnosťou a to tak pred Bohom, ako aj pred ľuďmi. Môže sa to prejavovať rôzne - chvastaním sa náboženskými praktikami, túžbou mať účasť na zvláštnych mystických prejavoch, využívaním bohoslužieb na upútanie pozornosti ľudí i Boha. Takúto nábožnosť prežívajú ľudia, ktorí potrebujú uznať a potvrdiť samých seba. Príčinou je teda pocit menejcennosti. Vlastné ja sa stavia do centra egocentrických náboženských vzťahov, a to s využitím liturgie. Pretože Boh sa prihovára cez konkrétnych ľudí, takýto človek rád udržiava vzťahy zvlášť

s osobami, o ktorých je presvedčený, že sú v kontakte s božstvom a dosiahli v jeho očiach milosť. A tak rád vytvára vzťahy s kňazmi a rehoľnými sestrami.

2.2.5 Inštitucionalistická nábožnosť

Takáto forma nezrelej nábožnosti si privileguje inštitucionálnu dimenziu náboženstva a považuje ju za prioritnú. Subjekt smeruje k tomu, že identifikuje inštitúcie, štruktúry a ich viditeľných predstaviteľov s opravdivou nábožnosťou. Na ne sa upne, či už zvnútra ako člen inštitúcií, alebo zvonka. Koreňom takéhoto správania je prehnané zdravé sebavedomie a sebeckosť. To vedie k absolutizovaniu inštitúcií vo vzťahu k potrebe istoty. Vzťah k Bohu je iba zdanlivý a slúži na zakrytie prázdnoty a istoty v samého seba.

2.2.6 Aktivistická nábožnosť

Táto forma sa realizuje vo vonkajšom či vnútornom aktivizme, ktorý je nekritický ohľadom názorov na druhých alebo pri posudzovaní rôznych situácií. To naznačuje, že subjekt má stále v mysli takú, či onakú aktivitu. Neustále niečo projektuje. Ak ide o vedúceho komunity, vytvára priam dusivú atmosféru. Je to na umretie byť v jeho blízkosti, lebo sa nevie zastaviť, nikdy nie je spokojný, nikoho nenechá ani na chvíľu v kľude. Musí byť stále aktívny. Ak nie je, cíti sa stratený, nehodný a vinný. Rozšírená je prítomnosť prehnanej duševnej práce - úzkostlivosť, puntičkárstvo - ktorá nie je adekvátna potrebám reality. Dôvodom je zmysel pre až posadnuté vnímanie previnenia a strach zo seba. Taký človek urobí všetko preto, aby sa ich zbavil a aby nezostal v kontakte sám so sebou. Často je to cesta na získanie morálnej škrupulozity. Necháva sa viesť neúprosným kritériom spravodlivosti, namiesto lásky k sebe, k druhým a k Bohu.

2.2.7 Divotvorná nábožnosť

Nasledujúca forma nábožnosti sa skrýva za nadprirodzenosť. Všetko pripisuje Bohu a všetko od Boha očakáva. Je cítiť príchut' nezvyčajnosti, náladovosti, fantastickosti a nekritického infantilizmu. Dôvodom je egocentrická citovosť, ktorá robí zo seba, z vlastných potrieb a aj nereálnych očakávaní mieru odpovede Boha človeku. Vzťah k Bohu je prežívaný na základe potrieb a výmyslov fantázie človeka - ešte dieťaťa,

všemocného v túžbach, ale egocentrického v citovosti. Od Boha sa vyžaduje iba vypočutie a realizovanie mnohých nesplnených prianí.⁴⁷

2.3 Formy patologickej nábožnosti

Už samotné označenie nábožnosti za patologickú dáva tušiť, že sa jedná o chorobný, alebo nezdravý a často prekrútený vzťah k Bohu. Takéto stavy vznikajú ako reakcie na nepriaznivé psychologické alebo sociálne vplyvy.⁴⁸ Pri neurózach ide o funkčné poruchy, ktoré zasahujú do všetkých oblastí života, kazia radosť a poškodzujú medzil'udské vzťahy.⁴⁹

O patologickej nábožnosti možno hovoriť vtedy, keď je vzťah k Bohu znetvorený, alebo vo svojej podstate a osobitosti značne prekrútený. Takéto náboženské prejavy nemajú de facto nič spoločné so zdravou a opravdivou nábožnosťou, iba ak vonkajšie zdanie. Spoznávanie Boha a uskutočňovanie náboženských praktík má pre neurotika základnú úlohu v kompenzácií a záväznosti voči pocitom viny a potrebe opory. Vo všetkých týchto prípadoch, tak ako väčšinou u všetkých neurotikov, zbožnosť bude postihnutá nie tak a nie vždy v jej prejavoch, ako skôr v motiváciách a podnetoch poznačených pocitom viny, ktoré sú pôvodom týchto určitých praktík. Neexistujú absolútne kritériá na rozlíšenie nezrelej a patologickej nábožnosti. Tá sa môže vyskytovať v samotnej podstate človeka, alebo v jeho prejavoch nábožnosti.

2.3.1 Úzkostlivá nábožnosť

Táto forma patologickej nábožnosti môže byť permanentná, alebo prechodná. Využíva psychologický mechanizmus úzkostlivosti, ktorý jej poslúži na obhajobu vlastného ja, pokúšaného neistotou samého seba. Možno ju opísať na základe niektorých charakteristík:

⁴⁷ Porov.: SOVERNIGO, G.: *Psicologia dell'esperienza religiosa*. In: *Religione e Persona*, Bologna : EDB, 1988, s. 207 - 216.

⁴⁸ Porov.: PETRÁČKOVÁ, V. a kolektív.: *Slovník cudzích slov*. Bratislava : SPN, 1997, s. 633.

⁴⁹ Porov.: BOŠMANSKÝ, K.: *Vybrané kapitoly z pastorálnej medicíny*. Trnava : SAP, 2004, s.66.

a) Predtucha nebezpečenstva

Subjekt má o všetko hlbokú starosť a cíti predtuchu nebezpečenstva. Ku všetkému, čo ho obklopuje, pristupuje obozretne ako k potenciálnemu, či reálnemu nepriateľovi. Ako dôsledok zaujíma takmer stály postoj obrany prostredníctvom úzkostlivosti.

b) Moralizácia spontánneho cítenia

Škrupulózny subjekt nie je ochotný komunikovať, alebo riešiť situácie, ak nie sú podfarbené moralisticky. Pochádza to z vnútorného strachu, že sa niečím poškvrní. Cíti potrebu na všetko upozorňovať z pohľadu dualizmu dobra a zla. Má vnútornú potrebu jasne hodnotiť. Konkrétne situácie vidí podfarbené hriechom. Samého seba považuje za negatívnu osobnosť. Jeho život a povinnosti, ktoré musí splniť, sú plné smútku a samoty.

c) Plánovanie osobných stretnutí

Škrupulant smeruje k tomu, aby to, čo sa týka vonkajšieho sveta, vnímal ako zvláštne. Aj osoby, aj postrehy sa mu zdajú byť zvláštne a pociťuje ich ako niečo neodbytné a rušivé. Konfrontácia je pre neho niečím novým, z čoho má strach. Každá novinka od neistého človeka vyžaduje, aby zaujal stanovisko, aby dokázal, či už správne alebo nesprávne ohodnotiť veci a dať na ne jasnú odpoveď. A preto pociťuje naliehavú potrebu mať všetko naprogramované, aby sa nikdy neocitol v nepredvídanej situácii. Každá takáto skúsenosť vyrušujúcej novosti požaduje morálne skúmanie, čo mu neodvratne prináša stav úzkosti a hľadania možností, ako sa zabezpečiť. Je egocentrický a má ťažkosti v interpersonálnych vzťahoch, pretože kontakt s človekom je vždy novosťou, ktorá sa nedá predvídať. Stretá druhých len vtedy, ak nerušia jeho plány. Na základe takéhoto konania sa stáva nezrelým.

d) Negatívny pocit z vlastného tela

Škrupulant vníma svoje telo ako hriechne. Podobne vníma aj telá tých druhých. To mu prináša pocit strachu z tela a z vlastnej možnosti zhrešiť. Telo vníma nie ako stvorené pre lásku, ale ako niečo špinavé, čo potrebuje neustále očisťovanie.

e) Citeľná prekážka voči nebezpečenstvu a zodpovednosti

Správanie škrupulanta je poznačené neschopnosťou čeliť nebezpečenstvám a prevziať zodpovednosť. Dôvodom takéhoto postoja je strach z poškvrnienia. Ženie ho

túžba zavrhnúť vnútorné bohatstvo, ktoré v sebe nosí a pociťovať ho ako niečo zlé. Nie je disponovaný prijímať jasné rozhodnutia, ba ani zvažovať následky svojho konania.

f) Falšovanie vzťahu s Bohom

Ide o prístup, ktorý sa prejavuje zvlášť nedostatkom konfrontácie s Bohom. Človek síce prežíva isté konkrétne vzťahy s Bohom, ktorého však vníma ako skrytého pod maskou prísnosti a zákona. Nepozná osobnú skúsenosť v úprimnej modlitbe. Prevláda projekcia o Bohu a nedôvera v samého seba. Škrupulanti sa sami považujú za zlých a vôbec netúžia dostať sa do osobného kontaktu s Bohom, ani s ľuďmi.

g) Morálny perfekcionizmus a náboženský rigorizmus

Pre škrupulanta je dôležité mať jasné a dobre rozlíšené princípy, ktoré predpokladajú každú jednu možnosť, čo môže nastať a nedovoľujú mu, aby niekedy zostal zaskočený a musel improvizovať. Škrupulanti sú ľudia, ktorí chcú mať všetko naprogramované a beda tomu, kto by chcel čokoľvek zmeniť. Majú svoj systém, do ktorého by chceli vtiahnuť aj ostatných. Eventuálny kontakt s provizórnosťou by mohli pociťovať ako poškrvnenie sa. To nedokážu akceptovať. Nie sú schopní prijať nedostatočnosť ani vo svojom vnútri, ani u druhých. Ako dôsledok toho škrupulanti nie sú tolerantní ani k sebe, ani k druhým.

2.3.2 Hysterická nábožnosť

Je charakterizovaná klasickými fenoménmi ako sú chvenie, kŕče, bezvládnosť, bolesti, ktoré sú naviazané na náboženskú problematiku. Majú za cieľ prilákať pozornosť iných. Je časté, že tieto rozdielne symptómy sú prežívané s dychtivosťou po utrpení. Hysterická osoba je charakterizovaná veľkým strachom zo sexuálnych impulzov. A tak sa na základe extrémnej bdlosti pokúša o vylúčenie každého elementu, ktorý v ňom vyvoláva tento pre neho nežiaduci inštinkt. Hystéria dnes vytvára veľmi nejasnú, krehkú a premenlivú situáciu. Je ťažké ju diagnostikovať, a preto si netreba robiť ilúzie, že ju duchovný vodca, alebo vychovávateľ hneď odhalia. Často sa u hysterikov nachádza zmätok medzi skutočnosťou a predstavivosťou, citelné chorobné sklony, extrémna ostražitosť voči všetkému, čo sa dotýka sexuality, ťažkosti v posudzovaní a introverzia. Nemožno zabúdať ani na silnú túžbu upozorniť na seba, pútať pozornosť a zdať sa zaujímavý. Veľmi nápadné prejavy zbožnosti nie sú ničím iným, len prostriedkom ako na

seba upútať pozornosť okolia. Do tejto kategórie sa radia aj veľmi radikálne asketické praktiky s vonkajšími odozvami. Hysterické osoby majú zvláštny sklon pre kňazov a aby sa dostali do ich pozornosti, použijú neraz aj rafinované techniky zbožnosti, či časté a ťažké spovede.⁵⁰

2.3.3 Schizofrénna nábožnosť

Schizofrénia je ťažká duševná choroba charakterizovaná postupnou stratou vzťahu ku skutočnosti, následkom čoho je znížená aj schopnosť uvažovať a vzniká rozpoltenosť osobnosti.⁵¹ Pri halucináciách ide o zdanlivé vnemy, ktoré človek považuje za skutočné a je o nich presvedčený. Ak si uvedomuje, že sa jedná o prelud, ide o pseudohalucináciu, ktorá nepôsobí dojmom úplnej skutočnosti a človek ju dokáže vysvetliť. Obe poruchy vnímania vznikajú bez vonkajšieho podnetu.⁵² Aj nábožnosť istých osôb je možné charakterizovať na základe odstupu od skutočných realít, alebo vzhľadom na prítomnosť zvláštnych fenoménov. Môže ísť o vízie, zjavenia, zázraky, alebo o presvedčenie, že sú povolane k zvláštnej misii sprevádzanej identifikáciou so svätými alebo s hrdinami čnosti. Nie vždy je možné tieto stavy preskúmať. Zväčša sa jedná len o presvedčenie, ktoré v konečnom dôsledku nie je nič iné, ako halucinácia, alebo pseudohalucinácia. Medzi charakteristické symptómy schizofrénie patrí halucinácia. Jej podnet sídli vo fantázii človeka, odpovedá na jeho najhlbšie záujmy a tiež na sociálne a kultúrne podnety prostredia, v ktorom žije. Pri schizofrénnej nábožnosti sa nejedná o mentálnu poruchu, vytvárajúcu náboženské postoje alebo pocity, ale ide o chorobu nasiaknutú špeciálnymi náboženskými charakteristikami, ktorá sa javí zvláštna v prejavoch a chovaní subjektu.⁵³

⁵⁰ Porov.: SOVERNIGO, G.: *Psicologia dell'esperienza religiosa*. In: *Religione e Persona*. Bologna : EDB, 1988, s. 217 - 222.

⁵¹ Porov.: PETRÁČKOVÁ, V. a kolektív.: *Slovník cudzích slov*. Bratislava : SPN, 1997, s. 825.

⁵² Porov.: BOŠMANSKÝ, K.: *Vybrané kapitoly z pastorálnej medicíny*. Trnava : SAP, 2004, s.54 – 55.

⁵³ Porov.: SOVERNIGO, G.: *Psicologia dell'esperienza religiosa*. In: *Religione e Persona*. Bologna : EDB 1988, s. 223.

2.4 Nábožnosť podopretá zrelou citovosťou

Aby mohla osoba dať aj v krízových situáciách autenticky náboženskú odpoveď, vyžaduje sa od nej aspoň minimum citovej zrelosti. Samozrejme, že typ citovosti je veľmi tesne spojený s typom osobnosti. Možno povedať, že sme citovo zrelí vtedy, ak sa postupne stávame schopnými vzbudzovať a podporovať život v nás a s inými osobami. Teda ak sme schopní byť živototvorní. Osoba sa tým stane schopnou spolupracovať na raste kvality života v rôznych možných spôsoboch. Bude schopná prežívať podnecujúce a pozitívne vzťahy. Ale ako citovo dozrieť? Čo robiť? Aké cesty k zrelosti uprednostniť? Hoci je táto dimenzia človeka veľmi rozdielna, predsa existujú isté všeobecné usmernenia.

2.4.1 Stávať sa pozorným k druhému

Je predovšetkým dôležité učiť sa byť pozorným a vnímať na druhom to, čo je kladné. Na to sa vyžaduje odvaha stretnúť sa s ním v jeho hĺbke a duchovnej veľkosti. Vyžaduje si to odhodlanie poznávať nielen vlastnými zmyslami a klásť dôraz len na telesnosť, gestá a prejavy tváre, ale poznávať zvlášť srdcom. Takýto pohľad na druhého sa získava pomaly v konkrétnych, často až banálnych veciach. Môže to byť zatváranie dverí, tichá chôdza, aby som nerušil druhých, starostlivosť o toho, komu niečo pri stole chýba a pod. Takéto postupné decentralizovanie od seba vedie k presvedčeniu, že existuje aj niekto iný a niečo potrebuje.

2.4.2 Komunikovať s druhým

Ide o snahu pochopiť toho druhého tak, ako sa chápe on sám. Vyžaduje si to hlboké načúvanie vlastným bytím, a nie len nezúčastnené alebo povrchné vypočutie. Takéto vnímanie spôsobuje, že sme schopní vstúpiť do jeho vnútorného sveta. Tak sa objaví spôsob, akým on sám vníma seba, život i tých druhých. Vznikne priestor na spoznanie jeho názorov a túžob. Načúvanie vnútornému svetu predpokladá niektoré dispozície srdca:

- a) **neposudzovanie** – pretože z neho vzniká nebezpečenstvo protirečiť ešte skôr, ako ten druhý pochopil, o čom sa hovorí, alebo odmietnuť ho preto, že s ním nesúhlasím

- b) **trpezlivosť** – je treba čas na to, aby sme druhého pochopili tak, ako sa chápe on sám. Nikto sa predsa len tak neotvára hneď pri prvom kontakte.
- c) **záujem o človeka a jeho vnútro** – kto sa zaujíma len o to vonkajšie čo vidí na človeku, nikdy ho naozaj nespozná a nebude schopný prijať jeho duchovné bohatstvo.
- d) **nestrannosť** – vstúpiť do vnútorného života niekoho znamená spoznať úplne inú realitu, akou som ja sám. To môže viesť k znepokojeniu a k strate odvahy. Vernosť vlastnému bytiu a autenticnosť vedú k tomu, že človek aj napriek nesúhlasu v istých myšlienkach, činoch či zlozvykoch predsa ustúpi a vidí osobu, ktorú neprestáva mať rád aj napriek činnostiam, ktoré neschvaľuje. Ak bude človek vo svojich slovách a gestách autentický, podarí sa mu vyjadriť lásku a nájsť pochopiteľný jazyk, ktorým dá druhému najavo, že ho má rád.

2.4.3 Rešpektovať autonómiu druhého

Ak človek komunikuje s druhým, má tendenciu predkladať mu vlastné pohľady a spôsoby konania, aby istejšie a rýchlejšie dosiahol cieľ, ktorý považuje za najlepší. Hrozí však nebezpečenstvo, že ten druhý prestane byť rešpektovaný ako osoba a stane sa manipulovateľnou vecou. Avšak ľuďmi nemožno manipulovať ako s vecami. Ak chceme dať do činnosti pokazený motor, pracujeme zvonka s primeranými nástrojmi a vymieňame pokazené súčiastky. Často hrozí pokušenie konať tak aj s ľuďmi. Ale pre nich, ako aj pre všetko živé niet rastu, ktorý by nepochádzal zvnútra. Preto je úlohou toho druhého spamätať sa, opraviť vlastné chybné mechanizmy, spoznať vlastné dôvody prečo žiť, a zvoliť si ideály života. Má mu pomôcť milovať a byť blízko aj vtedy, keď potrebuje pomoc. Tou najvzácnejšou pomocou, ktorú možno poskytnúť je milovať druhého takého, aký je a sprevádzať ho v jeho raste a po jeho osobnej ceste. Ak sa niekto cíti milovaný pre neho samého, aj napriek svojim ohraničeniam, ktorých si je vedomý, má odvalu byť samým sebou, má odvalu nechať prejaviť to dobré, čo v ňom driemalo. Milovať neznamená len podnecovať a dodávať odvalu, ale aj vyjadriť vlastný nesúhlas s niektorými postojmi, čo so sebou prináša konfrontáciu. V iných momentoch milovať zasa znamená vypočuť, aby sa ten druhý mohol vyjadriť, aby mohol sám vo svojej hĺbke

objaviť to, čím žije a sám odhaliť vlastné riešenia. Aby sme dokázali žiť v tejto autonómii, je potrebné presvedčiť toho druhého, že je schopný riadiť svoj život.

2.4.4 Vyjadriť ozajstnú lásku

Aby človek dokázal zasiahnuť druhého, potrebuje vyjadriť lásku. Často počuť z úst detí frázy o tom, ako ich rodičia mali veľmi radi, ale málo to dávali najavo, ako málo ich objímali. Takéto odcudzenie viditeľnej lásky zanechá v deťoch svoju pečať a preto potom aj ako dospelí nosia v sebe znaky nezrelej citovosti. Dieťa potrebuje cítiť lásku svojich rodičov. Sú potrebné nielen slová, ale aj gestá. Láska potrebuje byť vyjadrená nežným jazykom, pozornosťami, gestami a nežnosťami. V každom veku jej to poslúži na to, aby oslovila druhého.

2.4.5 Nechať sa milovať

Aby sme sa naučili milovať, je potrebné v prvom rade nechať sa milovať. Nie je to vždy jednoduché vzhľadom na citové nedostatky z mladosti alebo pre mylné ponímanie lásky, ktoré kladú osobu takmer vždy do stavu dobývania, do dávania. Je však treba spoznať vlastnú zraniteľnosť a vlastné potreby byť milovaný bezhranične opravdivou láskou. To v nás pomôže zapustiť korene bezpodmienečnej a milosrdnej lásky Boha.⁵⁴

Citový život človeka je veľkým bohatstvom nielen pre neho samého, ale aj pre všetkých, s ktorými sa denne stretá. Na to, aby sa rozvinul naplno v celej svojej hĺbke, vplýva množstvo rozličných faktorov. Základné predpoklady však poskytuje jeho psychická konštrukcia, povaha, emotívne reakcie a pod. V nemalej miere sa do procesu citového dozrievania zapája aj prostredie, v ktorom človek žije. Zrelá citovosť vytvára podmienky pre adekvátnu odpoveď nie len na potreby okolitého sveta, ale aj na náboženské a mravné otázky. Základné náboženské postoje človek preberá od svojich rodičov, ktorí sú pre neho reprezentantmi zrelej nábožnosti. Pri nezrelej nábožnosti je potrebný čas a nemalé úsilie na dozretie, pretože obsahuje mnohé prvky akceptovateľné v detskom a nie dospelom veku. Patologická nábožnosť vo svojich rozličných prejavoch

⁵⁴ Porov.: SOVERNIGO, G.: *Psicologia dell'esperienza religiosa*. In: *Religione e Persona*. Bologna : EDB, 1988, s. 187 -230.

potrebuje zasa uzdravenie, pretože obsahuje mnohé chorobné postoje. Ideálom hodným nasledovania sa stáva nábožnosť podopretá zrelou citovosťou, ktorá je živená pozornosťou voči druhým, vzájomnou komunikáciou, rešpektom a láskou. Takáto zrelosť je potrebná preto, aby sa človek, prostredie v ktorom žije a v konečnom dôsledku celý svet stával lepším a krajším.

3 Povolanie

Pod týmto pojmom najčastejšie rozumieme prácu, teda trvalú činnosť človeka, na ktorú sa patrične pripravil aj potrebným štúdiom. Jedná sa teda o profesiu alebo o zamestnanie človeka.⁵⁵ „Z psychologického hľadiska je povolanie uvedomovanie si určitých vnútorných predpokladov a vlastnej túžby vykonávať určitú činnosť a zároveň ich napĺňanie.“⁵⁶ Výkladový slovník talianskeho jazyka dopĺňa, že sa jedná o pozvanie, ktorým sa Boh prihovára človekovi, aby si zvolil duchovný život alebo aby uskutočnil diela chcené Bohom.

V katolíckej teológii ide o vnútorný impulz milosti, ktorý poháňa človeka k výberu kňazského stavu, kláštornému životu alebo k uskutočneniu zvláštnych cnostných skutkov.⁵⁷ Ako možno čítať v koncilovom dokumente, povolanie je odpoveď na Božiu výzvu, ktorá znamená nielen zomrieť hriechu, ale aj všetkého sa vzdať. Povolanie tak žije iba pre Boha.⁵⁸ Nemožno zabúdať, že jestvuje len jediné povolanie pre kresťana, ale mnoho rozdielnych povolaní kresťanov. Nie je možné v absolútnom zmysle definovať rôzne formy kresťanského povolania, pretože nevytvárajú nejaký systém, ale tajomné telo – Cirkev. Život každého človeka predchádza prísľub, resp. povolanie Boha, ktoré je jedinečné. Každý môže, a má spoznať prísľub, ktorý dal Boh jemu osobne. Rôzne kresťanské povolania nie sú cieľom života, ale len prostriedkom na dosiahnutie svätosti.⁵⁹

Prvotným povolaním človeka je pozvanie k bytiu, teda k životu. Druhým pochádzajúcim z krstu je povolanie k životu milosti, ktorým je život s Bohom. Povolanie, skôr ako sa stane vnútorným osobným rozhodnutím človeka, predchádza rozhodnutie Boha.⁶⁰

Iniciatíva pre povolanie vychádza od Boha, je to on ktorý volá. Nepoznáme kľúč, podľa ktorého sa riadi, pretože povoláva koho chce, ako chce a kedy chce. Často si vyberá

⁵⁵ Porov.: KAČALA, J. a kolektív.: *Krátky slovník slovenského jazyka*. Bratislava : Veda, 1989, s. 324.

⁵⁶ KICZKO, L. a kol.: *Slovník spoločenských vied*. Bratislava : SPN, 1997, s. 199.

⁵⁷ Porov.: ZINGARELLI N.: *Vocabolario della lingua italiana*, Bologna : Zanichelli 2003, s. 2033 - 2034.

⁵⁸ Porov.: PC 5

⁵⁹ Porov.: ANGELINI G.: *Tu seguimi*. Treviso : Editrice San Libérale, 2003, s. 18 – 23.

⁶⁰ Porov.: BURDESE, G.: *Loghia*. Roma : Associazione Mariana, 2000, s. 106 – 107.

to, čo je pred svetom slabé a čím pohŕda, aby ukázal svoju moc.⁶¹ Človek tak ako starší brat, môže druhého človeka ako svojho mladšieho brata iba priviesť na prah voľby viery a povolania. Nie je v jeho silách dať mu tento dar. Je preto potrebné byť pokorný a veľmi pozorný k človekovi, a tak mu pomáhať rozoznávať a dosiahnuť dar viery a povolania.⁶²

Povinnosť napomáhať povolania sa týka celej kresťanskej pospolitosti, ktorá sa má o ne pričiňovať dôsledným kresťanským životom. Táto činná spoluúčasť všetkého Božieho ľudu na pestovaní povolání zodpovedá pôsobeniu Božej Prozreteľnosti, ktorá udeľuje primerané vlohy tým, čo sú od Boha vyvolení mať účasť na hierarchickom kňazstve Krista a pomáha im svojou milosťou.⁶³ Božie povolanie je vždy adresované konkrétnemu človeku, s jemu vlastným spôsobom života, istou slobodou, individualitou a s kultúrnym i spoločenským zázemím. Vyžaduje preto konkrétnu odpoveď človeka, ktorá má byť aktívna a zodpovedná. Najdôležitejšou premennou veličinou v tejto oblasti je štruktúra osobnosti, teda jej charakterová a osobná vyrovnanosť, ale taktiež progresívny morálny a duchovný rast.⁶⁴

3.1 Originalita povolania

Pri uvažovaní o povolání možno naraziť na dva okruhy ťažkostí. Prvým z nich je, že povolanie je skutočnosť veľmi osobná. V živote povolaného postupne na základe rôznych skúseností dozrieva a stáva sa jeho súčasťou. Uskutočňuje sa to pre intímny – osobný charakter povolania a pre jeho povahu, ktorá dokáže vzdorovať aj rôznym myšlienkovým analýzám. Človek len nerád rozumovo identifikuje to, čo tvorí základné elementy jeho bytia. Je takpovediac spokojný so samotným faktom vlastnej existencie. Nepotrebuje množstvo argumentov o tom, prečo je on práve on, lebo ani nie je schopný priamo a s rozvahou odpovedať kto je, a prečo je. Dokázať definovať a logicky obhájiť vlastné povolanie na verejnosti je príliš náročné. Povolanie totiž obsahuje množstvo osobných a spontánnych faktorov, ktoré sú ťažko vysvetliteľné. Každé jedno povolanie je prežívané osobne a tak sa stáva integrujúcou časťou osoby, a preto je veľmi ťažké ho analyzovať

⁶¹ Porov.: 1 Kor 1, 27.

⁶² Porov.: CENCINI, A.: *Chiamó a sé quelli che volle*. Milano : Paoline 2003, s. 3 – 6.

⁶³ Porov.: OT 2.

⁶⁴ Porov.: GRIEGER, P.: *Základná a sústavná príprava na rehoľný život*. Bratislava : Lúč, 1996, s. 8.

a študovať. Je to zvlášť evidentné vtedy, keď sa snažíme určiť, či nejaká osoba má alebo nemá povolanie. Ťažkosť s odpoveďou majú neraz aj osoby s veľkými skúsenosťami. Skúmajú totiž to, čo nie je vidno, skúmajú osobu a tá je vo svojej hĺbke nevýslovná. Povolanie je osobná skutočnosť. Ak niekto o ňom rozpráva a snaží sa z neho vytvoriť istý logický úsudok, vzbudzuje dojem, akoby ho znehodnocoval a bagatelizoval.

Druhú ťažkosť možno nazvať analógia povolání. Každé jedno povolanie ku kňazstvu, či zasvätenému životu je istým spôsobom odlišné, pretože každý jeden kandidát je „ prípad sám o sebe“, má za sebou svoju históriu, ktorú tvoria konkrétne udalosti. Ak sa z týchto udalostí vytvára systém alebo nejaké teória, riskuje sa, že dôjde k zovšeobecneniu tej najosobnejšej a jedinečnej skúsenosti, akou je povolanie. Hrozí upnutie na isté schémy, čím sa zabráni pravému poznaniu kandidáta, ktorého máme práve pred očami. Vznikajú ťažkosti pochopiť konkrétnu osobu alebo udalosť a rastie znepokojenie nad tým, aby sa všetko, aj tá najosobnejšia skúsenosť s Bohom, akou je povolanie, zarámovala do série systematických konceptov. Nie je správne všetkých dávať do nejakého systému. Analógia povolání sa totiž nachádza aj pri biblických povolaniach. A hoci sú Abrahám, Mojžiš, Izaiáš, Samuel, Jeremiáš, Mária, či apoštoli typmi povolání, ak by sa skúmali pre vytvorenie nejakého systému, nebrali by sa do úvahy rôzne kontexty, v ktorých sa tie povolania uskutočnili. Je preto potrebné tieto vzory povolání porovnať so životom a overiť v živote. Inak by z nich ostali len schémy, ktoré zatvárajú oči pred slobodou Boha s každým jedným človekom, s Cirkvou dneška, i zajtrajška.⁶⁵

3.2 Predpoklady povolania

„Predpokladom povolania je schopnosť prekonávať egocentrizmus. Kto nevie vyjsť sám zo seba a nevie sa otvoriť, kto je tvrdého srdca, bez záujmu o druhých, kto nevie poslúžiť a nevie sa týchto vlastností postupne zbavovať, nie je súci na kňazstvo a rehoľný život.“⁶⁶ Pápež Benedikt XVI. pri audiencii pre kňazov, diakonov a seminaristov 20. januára 2006 povedal, že je potrebné reagovať na očakávanie modernej spoločnosti a spolupracovať na veľkej akcii evanjelizácie, do ktorej sa musia zapojiť všetci kresťania.

⁶⁵Porov.: MARTINI M. C.: *Bibbia e vocazione*, Morcelliana, Brescia 1993, s.13 – 16

⁶⁶DERMEK, A.: O povolání. In: *Psychológia a pastorácia 6 – aspekty voľby povolania*, Bratislava : arcidiecézne centrum pre poradenstvo a pastorálnu psychológiu, 1996, s. 8.

Cirkev potrebuje dobre pripravených a odvážnych kňazov, ktorí bez ctižiadostivosti a obáv, presvedčení o evanjeliovej pravde, majú na zreteli predovšetkým hlásanie Krista. V jeho mene musia byť ochotní skloniť sa pred ľudským utrpením, aby všetci, najmä chudobní a ľudia v ťažkostiach, pocítili útechu Božej lásky a okúsili teplo cirkevnej rodiny. Okrem ľudskej zrelosti a horlivej vernosti zjavenej pravde, ktorú verne odovzdáva magistérium Cirkvi, je potrebný seriózný záväzok osobného posväcovania a pestovania cností, najmä pokory a lásky k blížnemu. Pápež vyzval seminaristov, aby mali svoj pohľad zameraný na Krista a dodal: „Čím viac s ním budete žiť v spoločenstve, tým viac budete schopní verne kráčať v jeho šľapajach pod vedením Ducha Svätého, aby vaša láska k Pánovi dozrievala.“⁶⁷

Svet sa nebojí ľudí, ktorí pracujú pre Boha, svet sa bojí ľudí ktorí patria Bohu.⁶⁸ Ak chce niekto niekomu patriť, potrebuje mu dôverovať a slobodne sa pre neho rozhodnúť. Tieto dva činitele sú predpokladmi aj pre naplnenie povolania.

3.2.1 Dôvera

Teologická analýza môže pomôcť osvetliť základný prvok voľby povolania, ktorým je dôvera. Viera totiž vo svojej hĺbke neznamená iné, ako dôveru. Človek verí preto, že najskôr dôveruje. Najvyšším vyjadrením viery je práve gesto dôverujúceho opustenia všetkého. Dôvera tak stojí na začiatku toho úžasného dobrodružstva, akým je povolanie. Jeho centrom alebo jeho silnou stránkou nie je intelektuálne presvedčenie, ale rozhodnutie bezpodmienečne prijať do svojho života Boha, ktorý nás presahuje a slobodne sa mu odovzdať. Veriť je niečo iné ako dôverovať. Presnejšie povedané dôvera je maximálnym vyjadrením viery, pretože tvorí jej základ. Mnohí veria, ale nie všetci dôverujú. A práve medzi dôverujúcimi môže vyrásť povolanie. Autentická voľba povolania vyrastá z dôvery a privádza človeka k stále väčšej dôvere, k odovzdaniu sa do rúk toho, ktorý je omnoho silnejší ako sú vlastné sily. Nie je teda gestom spoľahnutia sa na seba, ale prejavom dôvernej istoty o prítomnosti toho, ktorý povoláva a môže robiť v živote človeka omnoho väčšie veci, aké dovedy dokázal človek sám. Práve táto stávka na základe dôvery privádza

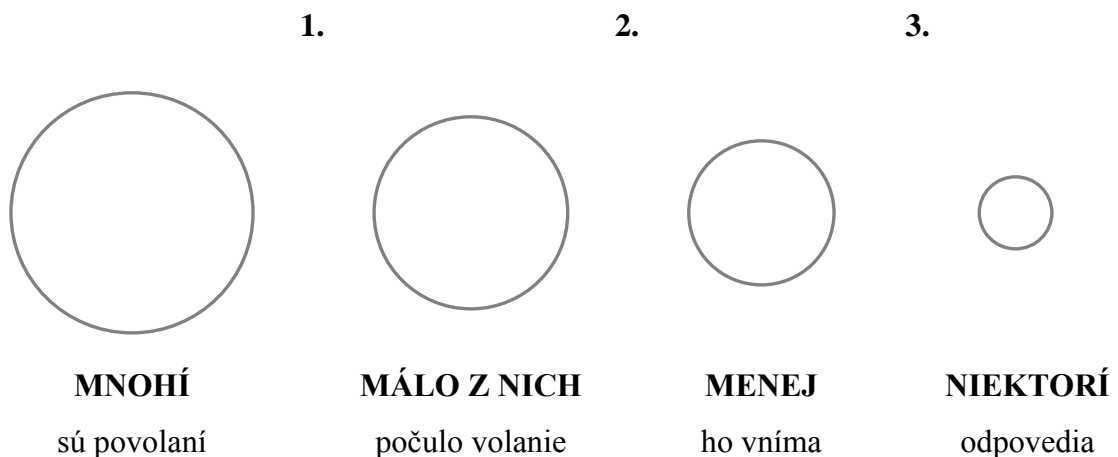
⁶⁷ Porov.: GLUCHICHOVÁ, Z.: *Benedikt XVI. opisuje kňaza, akého Cirkev potrebuje*. <http://www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=2006012303>. (23.01.2006).

⁶⁸ Archív autora

človeka k tomu, že je schopný riskovať, ale aj konať veľké veci. Čo je však dôležitejšie, privádza ho k tomu, aby prekonával príliš subjektívne obavy a ťažkosti, zvlášť strach z neúspechu. Mladí ľudia sa však dnes boja takéhoto rozhodnutia pre rôzne dôvody. Najčastejšie je to neistota a nerozhodnosť, ale aj strach urobiť tak vážne rozhodnutie platné raz navždy. To sú dôvody, ktoré môžu postihnúť aj zodpovedných za formáciu ku kňazstvu a zasvätenému životu. A tak až v troch fázach dochádza k zníženiu počtu povolání:

1. Mnohí sú povolání, ale nie k všetkým sa dostane táto výzva.
2. Z tých, ktorí počuli hlas povolania, len niektorí zakúsia pomoc pri jeho skúmaní.
3. Len málo z tých, ktorým sa pomohlo, na povolanie odpovedajú a vytrvajú.

Schéma 1: Fázy procesu redukcie povolání

Prežívame obdobie, v ktorom vzájomná nedôvera nie je ničím neobvyklým, ba je dokonca častejšia a rozšírenejšia ako dôvera. To sa odráža nielen v medziľudských vzťahoch, ale aj vo vzťahu totálnej odovzdanosti sa Bohu.⁶⁹

⁶⁹ Porov.: CENCINI, A.: *Chiamó a sé quelli che volle*. Milano : Paoline 2003, s. 7 – 10.

3.2.2 Sloboda

Predpokladom povolania, ktoré vyrastá z viery, je sloboda. Možno povedať, že sú to vlastne dva rôzne stupne slobody – sloboda človeka a sloboda pre človeka. Viera je slobodný skutok, v ktorom sa človek vychováva k slobode a skrze slobodu. Rozhodovanie toho, kto verí, nemá a ani nesmie mať nič spoločné s vypočítavosťou, s dokázateľnou istotou alebo s túžbou po zvláštnych znameniach. V takýchto prípadoch by totiž myseľ nemala slobodu veriť, ale bola by donútená veriť. Vždy však existuje istý kúsok neistoty a rôznych možností vysvetlenia na základe skúsenosti viery, tak ako vždy zostane biely okraj aj na popísanom liste papiera. Na ľudskej, výhradne racionálnej úrovni existuje mnoho dôvodov prečo veriť, ale aj prečo neveriť. Na psychologickú úroveň sloboda srdca toho, kto sa naučil spoliehať sa na Boha a je slobodný odovzdať sa mu, nekoná až tak nedôverčivo. Psychológia jednoznačne podčiarkuje pri voľbe povolania potrebu slobody, aby rozhodnutie bolo naozaj hodnoverné. Špecifický prínos psychológie spočíva v tom, že identifikuje mnohé z nepatrených vnútorných dynamizmov: strach, zranenia z minulosti, nereálne očakávania, rôzne vnemové a interpretačné skreslenia, predsudky, nedôveru a pod. Existuje omnoho viac nepriateľov našej slobody, ktorí prebývajú v srdci človeka, ako si sami myslíme. Títo rušia, prekážajú alebo odchyľujú výber povolania. Ten možno označiť za slobodný, ak sa rodí z vnímania vlastnej skutočnej identity, a ak postupne dozrieva v uskutočňovanie toho, čo je pravdivé, krásne a dobré samo v sebe a je tak aj vnímané.⁷⁰ Sloboda je podstatou povolania. Možno ju chápať ako pevný osobný súhlas, ako darovanie lásky, ako vrátenie darovaného Darcovi, ale tiež aj ako obeť.⁷¹ „V kňazskom povolaní, keď sa mu človek plne oddá, môže byť vlastne najslobodnejší.“⁷²

3.3 Voľba povolania

Viera, ktorá je vo svojej podstate dynamická, tvorí podklad pre celý ľudský život, no zvlášť pre voľbu povolania. Je totiž prepojená so všetkými dynamizmami, ktoré v skutočnosti predstavujú vlastné dimenzie aktu viery. Sú nimi: prijatie daru viery, ktoré

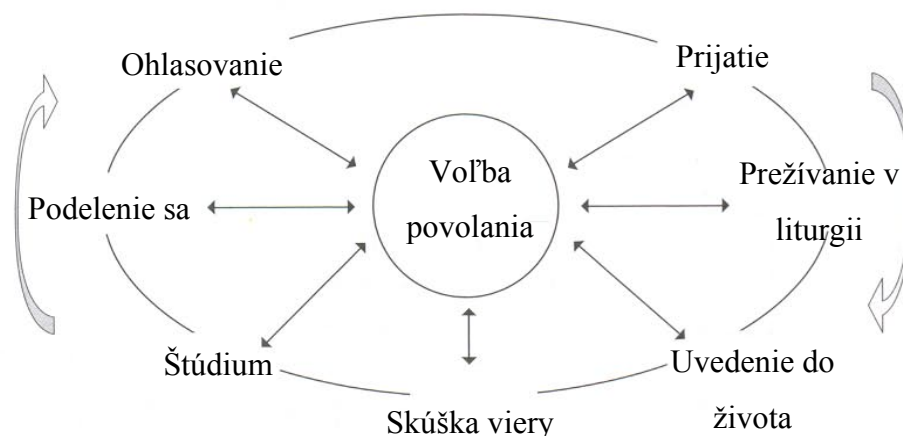
⁷⁰ Porov.: CENCINI, A.: *Chiamó a sé quelli che volle*. Milano : Paoline 2003, s. 10 -12.

⁷¹ Porov.: PDV 36.

⁷² HRADILOVÁ, M.: *Myšlienky pre žiakov ZŠ*. 1994, rukopis, archív autora.

vyvoláva vďačnosť; prežívanie viery ako modlitby a liturgického slávenia; zosobnenie viery do osobných rozhodnutí v živote; vyskúšanie viery v utrpení; študovanie a prijatie; podelenie sa so skúsenosťami viery so spoločenstvom veriacich; ohlásenie skúsenosti viery všetkým bez rozdielu a jej dosvedčenie vlastným životom. Veriť znamená uskutočniť všetky tieto úkony, ktoré medzi sebou úzko súvisia. Ak chýba niektorý z týchto prvkov, akt viery sa zoslabí a človek nebude schopný odpovedať alebo bude v povolani nestabilný. Výber povolania je totiž možný, len ak vychádza zo silnej viery, a tá sa posilňuje práve týmito typickými dynamizmami.

Schéma 2: Dynamizmy viery a voľby povolania

Je potrebné, aby človek tieto súvislosti zakúsil mysl'ou i srdcom.⁷³ Nasledovať povolanie znamená ísť tam, kde to chce Boh. Tam je naše šťastie, pretože tam sa vytvára duchovná stavba, ktorú Duch Svätý oživuje.⁷⁴ Poznanie Boha vyvoláva nové chápanie

⁷³ Porov.: CENCINI, A.: *Chiamó a sé quelli che volle*. Milano : Paoline 2003, s. 30 - 32.

⁷⁴ Porov.: BURDESE, G.: *Loghia*. Roma : Associazione Mariana, 2000, s. 107.

a poznanie samého seba. Svoje ja je však možné dokonale pochopiť len pred Bohom – coram Deo.⁷⁵

Povolanie je dar, ktorý si nikto nemôže dať sám od seba a sám pre seba ho ani neprijíma. Základným povolaním človeka je svätosť, ktorú je pozvaný dosahovať rôznymi prostriedkami. Sú nimi životné stavy, resp. povolania, v ktorých človek realizuje samého seba a dosahuje cieľ svojho života. Povolanie je skutočnosť veľmi osobná, pretože sa dotýka konkrétneho človeka a každý je originálny. Hlavným predpokladom pre voľbu povolania musí byť láska. Nezaobíde sa však ani bez dôvery voči darcovi povolania a bez slobodného rozhodnutia. Samotná voľba povolania je prejavom zrelej, životom preskúšanej viery jednotlivca.

⁷⁵ Porov.: CANTALAMESSA, R.: *Tajomstvo narodenia*. Serafin, Bratislava 1999, s. 21.

4 Sv. Vincent de Paul – formátor kléru

18. júla 2004 napísal pápež Ján Pavol II. posolstvo novozvolenému generálnemu predstavenému Misijnej spoločnosti sv. Vincenta de Paul, pátrovi Gregorymu Gayovi. Okrem iného v ňom píše: „Veľkodušne odpovedajúc na potreby Cirkvi svojej doby, sv. Vincent de Paul umiestnil evanjelizáciu chudobných a formáciu kléru do centra svojej predstavy pre Vašu kongregáciu. Aj keď ste sa počtom rozrástli a rozšírili do celého sveta a váš apoštolát prirodzene prijíma aj nové formy ohlasovania, predsa zostávajú tieto dve úlohy ústrednými. Váš zakladateľ všetkých svojich duchovných synov povzbudzuje, aby ste v chudobných videli Krista, v nich ho milovali a slúžili mu. Štyri storočia po vašom založení je úloha ohlasovať evanjelium chudobným ešte naliehavejšia ako kedysi. Mnoho generácií kňazov môže ďakovať vašej kongregácii za formáciu, ktorú od vás dostali. Je potrebné aj naďalej určovať na túto prácu príkladných kňazov, vybavených ľudskou a duchovnou zrelosťou, pastoračnou skúsenosťou, profesionálnou právomocou a schopných pracovať s inými. Mnoho vincentínov s týmito kvalitami sa v minulosti veľkodušne zasvätilo formácii kňazov. Povzbudzujem vás k tomu, aby ste pokračovali v tomto poslaní aj v budúcnosti.“⁷⁶

Vincent de Paul, zakladateľ Misijnej spoločnosti, žil a pôsobil vo Francúzsku v rokoch 1581 – 1660. Náboženská situácia v období po Tridentskom koncile v rokoch 1545 – 1563 bola dosť zložitá. Rozhodnutia koncilu nadobúdali platnosť až mnoho rokov neskôr, množstvo kňazov bolo nehodne vysvätených na základe falošných listín a bez minima potrebnej formácie. Kňazi a zasvätené osoby stagnovali v materiálnej a morálnej priemernosti. Preto sa Vincent rozhodol zasvätiť svoj život i pôsobenie reforme kléru a výchove dobrých kňazov. Tak sa zrodili semináre, duchovné obnovy pre ordinandov a tzv. utorkové konferencie, na ktorých sa podrobnejšie študovali otázky z morálnej teológie a sv. Písma. Ako člen rady svedomia mal veľký vplyv aj na biskupské nominácie a snažil

⁷⁶ JÁN PAVOL II.: *List generálnemu predstavenému CM*. In: *L'osservatore romano*, 19. júla 2004.

sa presadzovať biskupov, hodných výšky takejto úlohy.⁷⁷ V jeho myšlienkach možno nájsť množstvo úvah nielen o kňazstve, ale aj o biskupskej spiritualite, takže ho možno právom považovať za učiteľa pastorálneho života pre biskupov. V jeho osobe nemožno vidieť iba reformátora kňazov, ale aj účinný nástroj reformy biskupov Francúzska.⁷⁸

Ako sa vlastne začalo jeho pôsobenie v prospech kléru? V júli 1628 sa Vincent na ceste spolu s biskupom z Beauvais zamýšľal nad osudom Cirkvi. Obaja boli presvedčení o tom, že jej budúcnosť bude záležať od správania kléru. Vincent vyjadril názor, že je treba začať od hlavy. Avšak skôr ako meniť zmýšľanie a spôsoby života starších, no málo príkladných kňazov, treba formovať budúcu generáciu. Vincent sa rozhodol, že budúcich kňazov vezme na pár dní do svojho domu a budú sa spoločne venovať modlitbe a získajú aspoň základný prehľad o ich povinnostiach a kňazskej činnosti. Bola to síce jednoduchá, avšak veľmi praktická a účinná myšlienka. A tak sa 17. septembra 1628 v diecéze Beauvais zrodili duchovné cvičenia pre ordinandov. Pre veľký úspech týchto obnov boli postupne zavedené aj v Paríži. Dnes by sa mohlo zdať, že nešlo o nič zvláštne. Avšak až dovedy sa pre formáciu kňazov robilo len málo. Aby sa niekto mohol stať kňazom, stačilo vedieť písať, čítať, ovládať zopár všeobecných vedomostí a poznať obrady. Seminaristi sa učili viac gestám, ako ich konkrétnemu pôsobeniu v živote.⁷⁹

Sv. Vincent sa často prezentoval ako „chudobný školák zo štvrtej triedy“. Napriek tomu mal však predsa len solídnu teologickú, duchovnú a aj právnickú formáciu. Bol schopný oprávnene reagovať na predkladané problémy. Nebol mužom, ktorý si vážil vedu pre ňu samu, ale videl ju zapojenú v službe Cirkvi, pastorácie a Spoločnosti. To platilo zvlášť vo vzťahu k formovaniu dobrých kňazov a k evanjelizácii chudobných. Ozývala sa v ňom silná apoštolská citlivosť a starostlivosť. Na rôznych miestach jeho korešpondencie možno nájsť usmernenia ohľadom formovania kňazov. V prvom rade vyzýva na

⁷⁷ Porov.: MEZZADRI, L., NUOVO, L.: *San Vincenzo de'Paoli – Pagine scelte*. Roma : CLV, 1980, s. 85.

⁷⁸ Porov.: RICCARDI, C.: *Perfezione evangelica*. Roma : CLV, 1983, s. 1000.

⁷⁹ Porov.: MEZZADRI, L.: *San Vincenzo de'Paoli e il carisma della Carità*. Roma : CLV, 2004, s. 56 - 58.

uskutočňovanie kresťanských čností. Misionár je povolany, aby svoj život stvárňoval podľa Krista, aby sa vždy hlásil ku Kristovi a aby sa jemu prispôboval.⁸⁰

Ďalej sa má snažiť o získanie serióznej teologickej, morálnej a duchovnej formácie, podľa požiadaviek Cirkvi, aby sa stal dobrým ohlasovateľom, učiteľom a svedníkom. Dobrý misionár má vedieť spojiť teológiu a čnosti vo svojom vlastnom živote. Vzdelaný a pokorný kňaz je totiž pokladom Spoločnosti⁸¹ a štúdium teológie ho má privádzať k Pánovi. Vravel, že: Ak sa vždy, keď osvietime náš intelekt, snažíme zapáliť aj našu vôľu, štúdium nám poslúži za prostriedok, ako prísť k Bohu. V úmernosti práce, ktorú vynaložíme na získanie vnútornej dokonalosti, sa staneme schopnejšími prinášať väčší úžitok druhým. Držal sa zásady – „študovať, aby sme mohli slúžiť dušiam.“⁸² Ideálom pre Vincenta bol muž vzdelaný a pokorný.⁸³ Pokora a svätosť mali charakterizovať aj tých, ktorí boli povolaní ku formácii kléru.⁸⁴ Tých, ktorí sa pripravovali na kňazstvo zasa povzbudzoval, aby žili vo vedomí, že všetko, čo kňaz má a čím je, patrí Bohu.⁸⁵

Formácia mala byť najkompletnejšia, ako sa v tom období dalo. Tvorila ju dogmatická teológia, cvičenia pre dobrú kazateľskú činnosť, morálna teológia, ale aj riešenie problémov svedomia. Týkala sa hlavne troch úzko spojených aspektov. Išlo o duchovnú formáciu, intelektuálnu formáciu a liturgicko-pastorálnu formáciu, ktorá vo veľkej miere odlišovala vincentínsky seminár od ostatných. Tieto tri zložky formácie bolo treba zosúladiť tak, aby duchovný život, teologická, kultúra a liturgicko – pastoračná prax vyformovali kompletného kňaza, ktorého by zdobila koruna autentickej a úprimnej milosrdnej lásky k blížnemu, zvlášť k najchudobnejším. Mal teda vyrásť muž horiaci milosrdnou láskou, ktorá je nákazlivá. Vincentovi ležala na srdci zvlášť duchovná formácia. Išlo mu o to, aby sa seminaristi orientovali k vnútornému životu, k modlitbe,

⁸⁰ Porov.: DE PAUL, V.: Všeobecné pravidlá Misijnej spoločnosti. In: *Konštitúcie a štatúty CM*. Bratislava: 1995, s. 3 – 4.

⁸¹ Porov.: DE PAUL, V.: *Conférence ai preti della Missione*. Roma : Edizioni Vincenziane, 1959. SV M 98, s. 150.

⁸² Porov.: Tamže. SV M 15, s. 49.

⁸³ Porov.: Tamže. SV M 98, s. 151.

⁸⁴ Porov.: Tamže. SV M 181, s. 487.

⁸⁵ Porov.: Tamže. SV M 191, s. 534.

rozjímaniu a k jednote s Bohom. Pripomínal, že to nie je dielo jedného dňa, naopak mnohých rokov. Seminaristi mali hľadať zjednotenie medzi vierou, kultúrou, vedou a zbožnosťou. Nikdy nebudú chýbať seminaristi, ak sa budú formovať v duchu ich stavu založenom na vnútornom živote, praxi modlitby a živote čnosti. Základom je formovať ich v súcite a zbožnosti.⁸⁶

Vincent de Paul vo svojich myšlienkach o kňazstve pripomína, že kňaz koná in persona Christi (Kristologická perspektíva kňazstva) a má účasť na milosrdnej pastierskej láske Krista (ekleziologická perspektíva kňazstva). Misionárom pripomína, že kňazi sú len jednoduchí pracovníci, povolani prepožičať svoju prácu pre Božie kráľovstvo a dať každú našu ľudskú schopnosť do Jeho služby, aby ju využil pre spásu duší. Je preto dôležité, aby kňaz, nástroj Božej milosti, žil v totálnej závislosti od svojho Stvoriteľa.

Kňaz je človek milovaný Bohom a poslaný, aby v čase predĺžil poslanie Ježiša Krista. Je to muž činu, ktorý sa vzdáva svojej vlastnej vôle preto, že je to prostriedok, ako sa zjednotiť s Bohom a stať sa nástrojom činnosti v Jeho rukách, aby mohol uskutočniť svoj večný plán spásy. Je to človek, ktorý viac nežije pre seba, ale pre Boha. Máme mu dovoliť, aby si nami poslužil tak, ako kedysi palicou Mojžiša, ktorá aj keď bola obyčajná, predsa konala divy a zázraky. Kňaz je muž, v ktorom sú činnosť a vnútorný život jednou a tou istou vecou, pretože záležitosti Boha sa stali jeho záležitosťami. Boh koná vždy v našom záujme, ak my konáme v jeho.⁸⁷

Kňaz musí byť služobníkom milosrdnej lásky a starať sa v prvom rade o spásu a dobro duší, pretože nestačí milovať Boha, ak ho nemiluje aj môj blížny. Nábožnosť voči Otcovi a milosrdná láska voči ľuďom, to sú dve čnosti, ktoré si má kňaz osvojiť. Pri nasledovaní Krista má získať tie čnosti, ktoré odlišujú jeho stav od iných. Sú to poníženosť, prívetivosť, jednoduchosť, rozvážnosť, usilovnosť, mlčanlivosť, umiernenosť a dôstojnosť. Nemôžu však chýbať ani vernosť modlitbe a duch pokánia. Kňaz má byť

⁸⁶ Porov.: NUOVO L.: *La formazione dei nosti nel pensiero di san Vincenzo*, rukopis, archív autora.

⁸⁷ Porov.: GRILLO F.: *Vocazione e identità Sacerdotale nel pensiero di s. Vincenzo*. In: *Informazione Vincenziana*. anno II, numero 4, aprile 2000, s. 6 – 9.

ikonou Krista, lebo v ňom možno nájsť každú čnosť. Ak ho kňaz nechá pôsobiť, bude ich vykonávať skrze neho a v ňom. Kňaz je sprostredkovateľ, ktorý uzmieruje ľudí s Bohom. Je nástroj, cez ktorý Boh vykonáva to, čo Ježiš robil na zemi. Pokračovateľ Ježiša Krista sa zoderie v službe pre všetkých, zvlášť pre tých najchudobnejších. To Vincent, zasiahnutý Kristom a zasvätený chudobným, splnil sám na sebe.⁸⁸

Pripomínal, že to nie je schopnosť kňaza alebo rehoľníka, ktorá robí ich činnosti milšími a záslušnejšími Bohu, ale stupeň lásky, ktorú v sebe majú. Činnosti ľudí sa stanú činnosťami samého Boha, ak predpokladáme, že sa uskutočňujú v jednote s ním a pre neho.⁸⁹

Poslanie kňaza možno podľa Vincenta zhrnúť v tom, že robí to, čo robil Ježiš Kristus a to tak, ako to robil On. V živote kňaza má panovať vyrovnanosť v jeho poslaní ako muža kultu a muža misie. Kňaz nemôže zabudnúť, že sa má zodrať pre všetkých, zvlášť pre chudobných.⁹⁰ Vincent pri pohľade na človeka neskúmal vonkajšok, ale význam prikladal vnútru človeka. Takéhoto pohľadu je schopný len ten, kto hľadá očami Ježiša Krista. A on v každom, aj v chudobnom videl najskôr človeka. Kristova láska bola citová, pretože vychádzala zo srdca. No súčasne to bola aj láska činná a účinná. Preto aj Vincent zavrhuje nečinnú lásku, ktorá pozostáva len z vysokých citov. Nazýva ju preludom a vraví, že láska, ktorá má len veľké slová a krásne myšlienky, viac škodí, ako prospieva. On však všetko svoje konanie ukotvil na milosrdnej láske.⁹¹ Ľudia nám totiž veria nie preto, že sme múdri, ale pretože cítia, že ich máme radi.⁹² Ak Boh požehnal naše misie, bolo to preto, že sme v nich konali vľúdne, pokorne a úprimne. A ak sa Bohu páčilo poslúžiť si tými najbiednejšími, aby obrátil heretikov, oni sami potom priznali, že to bolo pre trpezlivosť a pre srdečnosť, s akou k nim pristupovali.⁹³

⁸⁸ Porov.: BURDESE, G.: Quattrocento anni dopo. In: *Informazione Vincenziana* II, numero 6, jún/júl 2000. str. 6 – 8.

⁸⁹ Porov.: MEZZADRI L.: *Dizionario storico spirituale vincenziano*, CLV, Rím 2003, s. 43.

⁹⁰ Porov.: BURDESE, G.: *Loghia*. Roma : Associazione Mariana, 2000, s. 24.

⁹¹ Porov.: DODIN, A.: *Spiritualita sv. Vincence de Paul*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1996, s. 31.

⁹² Porov.: MEZZADRI, L.: *Dizionario storico spirituale vincenziano*. Roma : CLV, 2003, s. 439.

⁹³ Porov.: Tamže: s. 58 – 59.

Vincent bol osobou, ktorá sa cítila dobre na akomkoľvek mieste a bol schopný zapojiť, ale aj silentium.⁹⁴ Nebol len dobrý, zbožný a súcitný, ale aj schopný pochopiť epochu, v ktorej žil a nájst' účinné lieky na jej choroby. Dnešný svet potrebuje jeho múdrosť, ale aj jeho srdce, ktoré bolo také ľudské.⁹⁵ Milosrdná láska nemá úradné hodiny, milosrdná láska nerobí rozdiely v osobách, ale všetkým slúži s láskou. Evanjelium milosrdnej lásky je veľkou predpoveďou pre tretie tisícročie, v ktorom žijeme.⁹⁶

Cirkev vo Francúzsku mala v 16. storočí mnohých nepriateľov. Tými vonkajšími boli protestanti, a tými vnútornými, ako to videl Vincent, boli v prvom rade samotní kňazi. To vysvetľuje jeho činnosť pre obnovu kňazov a formovanie seminaristov.⁹⁷

⁹⁴ Porov.: Tamže: s. 46.

⁹⁵ Porov.: MEZZADRI, L.: *Dizionario storico spirituale vincenziano*. Roma : CLV, 2003, s. 51.

⁹⁶ Porov.: LATINI, M.: *Famiglia vincenziana apri la tua porta*. In: *Cooperazione vincenziana* 1/2000.

⁹⁷ Porov.: MEZZADRI, L.: *Dizionario storico spirituale vincenziano*. Roma : CLV, 2003, s. 81.

Modlitba za kňazov

Pane,

potrebujeme kňazov podľa Tvojho vzoru.

Nechceme príležitostných kňazov,

ale pravdivých,

ktorí nám prinesú Teba,

bez ťažkých termínov,

bez obmedzení,

bez strachov.

Chceme kňazov na „plný úväzok“,

ktorí konsekrujú hostie, ale zvlášť duše,

premieňajúc ich na Teba.

Kňazov, ktorí svojím životom vravia viac ako slovami a spismi.

Kňazov, ktorí ukazujú svätosť viac ako akademické tituly.

Kňazov, ktorí využívajú kňazstvo namiesto toho,

aby študovali, ako zachrániť jeho dôstojnosť.

Nechaj si kňazov, ktorí vedia robiť schémy, ankety, pozorovania...

Nám, Pane, stačia kňazi s otvoreným srdcom,

so zahrňujúcimi rukami a s čistým pohľadom.

Hľadáme kňazov, ktorí sa vedia viac modliť ako organizovať,

kňazov, ktorí sa dokážu s Tebou rozprávať.

Pretože keď sa kňaz modlí, ľud je v bezpečí.

Daj nám, Pane, kňazov silných kolien,

ktorí vedia adorovať,

vyprosovať,

odčiniť...

Kňazov, ktorí nemajú iný prechodný pobyt, ako Tvoj bohostánok.

Urob nás, Pane, hodnými mať takýchto kňazov.⁹⁸

⁹⁸ Porov.: Cirkev potrebuje svätých kňazov, In: *Cooperazione Vincenziana*. č. 111, júl – september 2005, s.1.

Záver

Kardinál Pericle Felici napísal, že všetko ľudské nachádza svoje miesto v srdci Cirkvi.⁹⁹ Aj hlbšie skúmanie problematiky ľudskosti a povolania a vzájomných vzťahov medzi nimi v nej teda má svoje miesto. V prvom rade v živote toho, kto sa rozhodne odpovedať na pozvanie Boha k jeho nasledovaniu, ale aj v živote každého, kto sa odhodlá dôkladnejšie preskúmať súvislosti svojho osobného povolania.

Témou prvej kapitoly bola ľudskosť. Je to hodnota, na ktorej sa oplatí stavať v každom povolaní a ktorá sa realizuje postupným dozrievaním osoby vo všetkých jej rozmeroch. Nikto z ľudí sa na tento svet nerodí perfektný, ale stále máme možnosť sa zdokonaľovať. Možno to dosiahnuť otvorenosťou voči druhým, vyjdením zo seba a premenou egoizmu na milosrdnú lásku.¹⁰⁰

Cieľom predkladanej práce bolo preskúmať ľudské predpoklady povolania, ktoré Boh dáva človekovi. Pri jej písaní som sa stretol s množstvom zaujímavého materiálu, ktorý však pre stručnosť práce nebolo vhodné použiť. Veľká pozornosť bola venovaná ľudskej stránke človeka, zvlášť jeho citovej a ľudskej zrelosti. Prínosom môže byť druhá kapitola, v ktorej som predstavil rôzne formy zrejlej, nezrejlej a patologickej nábožnosti, ktorá je ukazovateľom ľudskej zrelosti.

Posledné dve kapitoly sa venovali otázke povolania. V budúcnosti by bolo osožné rozpracovať ich, pretože ako vraví pápež Benedikt XVI., úloha kňazov je ústredná a nenahraditeľná a preto je treba venovať ich formácii všetku možnú pozornosť počínajúc od kvality formátorov.¹⁰¹

Povolanie je pozvaním Boha niečo vykonať. Povolanie apoštolov bolo volaním pre rozšírenie viery vo svete. Povolanie rehoľníka je zasa pozvaním praktizovať pravidlá nábožnosti. A povolanie v manželstve je úlohou spravovať rodinu a vychovávať deti.¹⁰² A aké je to základné povolanie spoločné všetkým ľuďom? Je to povolanie ku zrelosti, teda

⁹⁹ Porov.: FELICI, P.: *Koncilom oživovať život*. Kapušany : Bens, 2000, s. 180.

¹⁰⁰ Porov.: MEZADRI, L.: *San Vincenzo de'Paoli e il carisma della Carità*. Roma : CLV, 2004, s. 13.

¹⁰¹ Porov.: GLUCHICHOVÁ, Z.: Benedikt XVI. vyzýva k vhodnejšej formácii kňazov.

<http://www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20051116018>. (16. 11. 2005).

¹⁰² Porov.: MEZZADRI, L.: *Dizionario storico spirituale vincenziano*. Roma : CLV, 2003, s. 464.

k tomu stavu, v ktorom človek víťazí vo vzťahu k sebe, rozšíri sa v smere chápania druhých a zúčastňuje sa aktivít v ich živote v hlbkej citovej angažovanosti a úcte.¹⁰³

Aj dnes ostáva v platnosti to, čo Vincent de Paul vyjadril takmer pred 400 rokmi. Budúcnosť Cirkvi záleží od správania kňazov. Bolo by preto vhodné viac spoznať, ale aj aplikovať do života jeho myšlienky o kňazstve. Vincent však veľa urobil aj na poli milosrdnej lásky a to práve pôsobením laických spolupracovníkov. Túto problematiku som pôvodne chcel trocha osvetliť, avšak pre rozsiahlosť materiálov to napokon nebolo možné.

Predkladaná práca môže poslúžiť ako pomôcka pre tých, ktorí túžia lepšie spoznať mnoho dynamizmov ukrytých v hĺbke človeka. Najlepšie ich však možno spoznať v pravde pred Bohom – coram Deo. Často totiž túžime študovať len preto, aby sme mohli v budúcnosti kontrolovať rôzne situácie a usmerňovať ich priebeh podľa našich vlastných požiadaviek. Formácia človeka však má mať omnoho hlbší cieľ, ktorým je zrelosť prejavujúca sa v ľudskosti. Ani formácia ku kňazstvu nie je formáciou preto, aby sme mohli ovládať ľudí alebo samého Boha. Je formáciou preto, aby sme sa nechali ovládať ním samým.¹⁰⁴

¹⁰³ Porov.: GOGOLA, J.: *Rěholní formace*. Olomouc : Matice cyrilometodějská s.r.o., 2002, s. 435.

¹⁰⁴ Porov.: NOUWEN H.J.M.: *Viaggio spirituale per l'uomo contemporaneo*, Queriniana, 2002, s.94.

Bibliografia

Pramene:

Gaudium et spes. In : Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu –I. Trnava : SSV, 1993.

Optatam totius. In : Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu – II. Trnava : SSV, 1972.

Sväté Písmo. Rím : Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1995.

ROMÁN, J.M.: *Sv. Vincent de Paul – biografia*. Bratislava : Charis, 2002.

Literatúra:

ANGELINI G.: *Tu seguimi*. Treviso : Editrice San Liberale, 2003.

BENEDIKT XVI.: *Deus caritas est*. Trnava : SSV, 2006.

BIFFI G.: *L'atto di fede*. Torino : Elledici, 2003.

BOŠMANSKÝ, K.: *Vybrané kapitoly z pastorálnej medicíny*. Trnava : SAP, 2004.

BURDESE, G.: *Loghia*. Roma : Associazione Mariana, 2000.

CANTALAMESSA, R.: *Tajomstvo narodenia*. Bratislava : Serafín, 1999.

CENCINI, A.: *Bůh je můj přítel*. Praha : Paulínky, 2004.

CENCINI, A.: *Chiamó a sé quelli che volle*. Milano : Paoline 2003.

DE MARTINI, N.: *Sessualità linguaggio d'amore*. Torino : San Paolo, 1988.

DE PAUL, V.: *Všeobecné pravidlá Misijnej spoločnosti*. In: *Konštitúcie a štatúty CM*. Bratislava: 1995.

DE PAUL, V.: *Conferenze ai preti della Missione*. Roma : Edizioni Vincenziane, 1959.

DEL LAGO, G.: *Dinamismi della personalità e grazia*. In.: *Pedagogia e psicologia religiosa – 3*. Torino : Elle di Ci, 1970.

DERMEK, A.: *O povolání*. In: *Psychológia a pastorácia 6 – aspekty voľby povolania*, Bratislava : arcidiecézne centrum pre poradenstvo a pastorálnu psychológiu, 1996.

DODIN, A.: *Spiritualita sv. Vincence de Paul*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1996.

- GALIS, T.: Počiatková formácia kandidátov kňazstva. Baďín : Kňazský seminár sv. Františka Xaverského, 2002.
- GOGOLA, J.: Rěholní formace. Olomouc : Maticе cyrilometodějská s.r.o., 2002.
- GRIEGER, P.: Základná a sústavná príprava na rehoľný život. Bratislava : Lúč, 1996.
- GROPPO, G.: Educazione cristiana e catechesi. In.: Quaderni di pedagogia catechistica. Torino : Elle di Ci, 1972.
- HRADILOVÁ, M.: Myšlienky pre žiakov ZŠ. Bratislava : 1994.
- IORI, V.: La famiglia come luogo di formazione alla fede. Pianazze : 2003.
- JANÁČ, P.: Cesta k človekovi. Spišská Kapitula : Kňazský seminár Jána Vojtaššáka, 1996.
- JÁN PAVOL II.: *Pastores dabo vobis*. Trnava : SSV, 1994.
- KAČALA, J. a kolektív.: Krátky slovník slovenského jazyka. Bratislava : Veda, 1989.
- KICZKO, L. a kol.: Slovník spoločenských vied. Bratislava : SPN, 1997.
- MARCIAL, M.: Urobím vás rybármi ľud. Bratislava : Lúč, 1995.
- MARTINI M. C.: Bibbia e vocazione, Morcelliana, Brescia 1993.
- MEZZADRI, L.: Dizionario storico spirituale vincenziano. Roma : CLV, 2003.
- MEZZADRI, L.: San Vincenzo de'Paoli e il carisma della Carità. Roma : CLV, 2004.
- MEZZADRI, L., NUOVO, L.: San Vincenzo de'Paoli – Pagine scelte. Roma : CLV, 1980.
- NOUWEN, H.J.M.: Viaggio spirituale per l'uomo contemporaneo. Brescia : Queriniana, 2002.
- PETRÁČKOVÁ, V. a kolektív.: Slovník cudzích slov. Bratislava : SPN, 1997.
- RICCARDI, C.: Perfezione evangelica. Roma : CLV, 1983.
- SOVERNIGO, G.: Psicologia dell'esperienza religiosa. In: Religione e Persona. Bologna : EDB, 1988.
- ŠUPPA, J.: *Dám vám pastierov*. Trnava : Dobrá kniha, 2000.
- TOMKO, J.: Na misijných cestách II. Trnava : SSV, 2003.
- VNUK, F.: Príručný slovník kresťanstva. Bratislava : Smaragd, 2003.
- ZINGARELLI, N.: Vocabolario della lingua italiana. Bologna : Zanichelli, 2003.
- www.tkkbs.sk